

LIBRARY COPYRIGHT NOTICE

www.huc.edu/libraries

Regulated Warning

See Code of Federal Regulations, Title 37, Volume 1, Section 201.14:

The copyright law of the United States (title 17, United States Code) governs the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specific conditions is that the photocopy or reproduction is not to be “used for any purpose other than private study, scholarship, or research.” If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of “fair use,” that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copying order if, in its judgment, fulfillment of the order would involve violation of copyright law.

"לך-לך אל עצמך, אל כל ארץ שתבחר,
והתפשט מאנשים ומקומות.
והתקלף מעור יִשָּׁן שהתקשה
וישרף במדורה להפרע מזעמי רעב ופחד
[...]
יום אחד תשמע בעיטות רפות מתוךך.
פסיגי-חיים עוד יתעקשו לנבט מזרע
שקפא בך מתחת לקלפות."
יחזקאל רחמים

לכי לך

הפוטנציאל הטרנספורמטיבי הטמון במסע

או - מפת הדרכים שלי לרבנות

תיזה רבנית

מגישה – אורלי מוס

אלול, תשפ"א

צידה לדרך

3	1 לך לך – מבוא
6	2. לשמוע את הקול ההולך
8	3. מליוני אנשים לבד, ואם כבר לבד אז שיהיה בתנועה
	3.1 מסעות והיוצאים אליהם
	3.2 מי הם הנוסעים?
18	4. הדרך בה הלכתי – שיטת המחקר
	4.1 כלי המחקר
	4.2 הנוסעים שפגשתי
	4.3 מהלך המחקר
	4.4 עיבוד נתונים
	4.5 מגבלות המחקר
21	5 איתקה העניקה לך מסע יפה - ממצאים
29	6 למקום שלבי אוהב רשם רגלי מוליכות אותי – דיון
33	7 הלכתי כי קרא הקול -סיכום
37	8 רשימת מקורות
39	9 נספחים – תמלולי הראיונות

לך לך מארצך.

מאיורי המקרא של נחום גוטמן, 1933.

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־לָךְ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ: וְאַעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדִּלָּה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה: וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָרָא וְנִבְרָכְוּ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחֹת הָאָדָמָה: " (בראשית יב:א-ג)

נולדתי להורים שהיו תוך כדי תנועה. מסע ההגירה כבר היה מתוכנן, הבית כבר ארוז, ותמיד נזכרים בחיך כשמספרים שהמיטה הראשונה שלי היתה מגירה. בשנת 1973 הורי, מקס ונולה נענו לקריאת ה"לך לך" שלהם ויצאו למסע העלייה שלהם ארצה מדרום אפריקה. כמו כל סיפור הגירה טיפוסי היו בו כוחות דחיפה - מדיניות האפרטהייד של ממשלת דרום אפריקה היתה בשנות ה-70 של המאה

הקודמת, בשיאה. והיו בו כוחות משיכה - הורי היו חברים מסורים ופעילים בתנועת הנוער הבונים, (את ירח הדבש שלהם בילו כראשי המחנה, במחנה קיץ), האתוס הציוני בתנועה היה חזק והביטוי העליון לערך ההגשמה היה העלייה ארצה. שני עשורים מאוחר יותר בן זוגי נענה לקריאת ה"לך לך" שלו ועלה בגפו ארצה מאנגליה. יונתן שגדל בבית ציוני ובילה שנה בישראל בסוף התיכון עם תנועת הנוער אליה השתייך, החליט שאת מסלול חייו ימשיך בישראל, כך יהפוך הלכה למעשה את הערכים הציוניים עליו התחנך ואותם הנחיל לחניכיו בתנועה. את המסע שלו החל זמן קצר אחרי גירושי הורי, כוחות משיכה ודחיפה. בין השנים 2012-2015 אני נענית לקריאת ה"לכי לך" שלי ויצאתי למסע של שליחות בקהילה יהודית בארצות הברית, עם בן זוג ושלושה ילדים ובעקבות אותה קריאה שלא נדמה יצאתי למסע נוסף אל עבר הרבנות, מסע שההגעה אל סיומו רק פותחת דלת אל מסע נוסף. מה הניע אותי לצאת למסעות שלי? מה היו כוחות המשיכה ומה היו כוחות הדחיפה במסעות שלי? מהיכן נובע הצורך להיות בתנועה? האם הקריאה לנוע מגיעה מבפנים או מבחוץ? התנועה מייצרת תחושת שייכות, הזדהות, חשיפה וזיקוק של זהות, אבל איך כל אלה מתרחשים? כשצפות בי השאלות מתלוות אליהן הקריאה "לך לך", שם קוד לצו הנדודים של היהודים לדורותיהם, קריאה שמלווה את ההווייה שלי ואני חושבת שאת ההווייה שלנו, חיפוש למימוש

פוטנציאל אישי ולאומי. ושם נבט לו הרעיון להבין את המסעות של עצמי, דרך מסעות של אחרים ואולי עם הזמן ללוות א.נשים במסעות החיים שלהם. אני פונה לבראשית יב' ומעיינת בפסוקים א'-ג' שאחריהם אברם יוצא למסע שלו, אחרי המקרא אני נכנסת לפרדס לנסות ולהבין עוד.

"לֹךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדֶתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדֹּלְהָ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה"

פרשנים רבים תהו על פשר קריאת ה"לך לך" של אברהם, שהרי היא מהווה את היציאה שלו אל המסע ואל הפיכתו ל"אבינו". לדברי ה"שפת אמת"¹ הקריאה "לך לך" אינה קריאה מיוחדת שמכוונת לאברהם בלבד, לשיטתו, אלוהים קורא לכל אדם בכל עת "לך לך"! – צא משגרת החיים שלך, מהקיבעון שלך. מה שמייחד את אברהם היא היכולת לשמוע את קריאת ה"לך-לך" ועל פי פרשנות השפת אמת, היא הנימוק לבחירה באברהם להיות אבי האומה. "מהשי"ת (מהשם יתברך) לכל האנשים תמיד...." (שפת אמת), הקריאה קיימת לכל בני האדם תמיד, אברהם אבינו לא היה ייחודי בקבלת הקריאה מהאל, אלא ייחודי בכך ששמע אותה ובעקבותיה יצא למסע.

ה"לך לך" של הורי ובן זוגי הוביל אותם למסע של הגירה, עזיבת ארץ המוצא ועלייה למדינת ישראל. המהלך בדומה לפשט המקראי של אברהם הוא לינארי, חד כיווני, של יציאה מ"ארצך, מולדתך ובית אביך" אל "הארץ אשר אראך".

ה"לכי לך" שבו אעסוק בעבודה זו מספר סיפור של ספירליות, סיפור של חיפוש, יציאה השתנות וחזרה וחזר חלילה – חיפוש, יציאה, השתנות וחזרה. ב"לכי לך" הזה יש קימה, יציאה וחזרה לאותו מקום. מי שיצאו למסע חוזרים אחרים, שכן המסע חולל בהם שינוי. בעקבות המסע לשליחות המשכתי למסע נוסף, מסע אל עבר ההסמכה לרבנות. מסע שלא חצה גבולות יבשתיים ועם זאת פרץ גבולות קונספטואליים, איתגר תפיסות עולם וקידם תחושת מימוש פוטנציאל מכאן זהה לקריאות ה"לך לך" של האחרים והאחרות שאני מביאה את סיפורם בעבודה זו, ומהדהד את קריאת ה"לך לך" המקראית, הקריאה של האל לאברהם.

אני מבקשת להבין מה יש בו במסע שמזמן ליוצא. אליו לגלות את הפוטנציאל הרוחני שסמוי ממנו, אך הוא חש בקיומו. פוטנציאל שלמרות היותו סמוי מעורר אצל האדם חוסר שקט, מעורר לפעולה, שהיעד שלה לא ידוע ורצוי בעת ובעונה אחת. המסע שמעורר הכרה, הבנה, משנה דרכים ומקנה ייעוד קיומי. באמצעות שיחות שקיימתי אנסה להתחקות אחר ה"לך לך" של בני השיחה² שלי, לעקוב אחר תהליך שהם עברו במסגרת המסעות אליהם יצאו, אבדוק כיצד היציאה יצרה תנאים לטרנספורמציה זהותית ולמימוש עצמי שחלק בלתי נפרד ממנו הוא היציאה החוצה עם הזהות החדשה, ועשייה בתחום חברתי / זהותי.

¹ רבי יהודה אריה לייב אלטר, שפת אמת, 1908

² על פי רוב העבודה כתובה בלשון זכר אך מתייחסת לנשים וגברים כאחד. מדי פעם הוספתי תזכורת קטנה לעובדה זו.

מה אם כמלווים רוחניים, כמובילי קהילה, נוכל להבין את המרכיבים שבמסע שמחוללים שינוי תפיסתי, האם נוכל להשכיל לקחת את המרכיבים שמייצרים את חוויית המסע, את התשתית הנכונה לחולל שינוי, ונמצא דרכים לשלב את המרכיבים הללו בעבודה הקהילתית שלנו? אולי שימוש בכלים אלה יאפשר לנו לסייע לאנשים לממש פוטנציאל, למצוא צדדים רוחניים שקיימים אבל סמויים, לתווך לאנשים חוויות יהודיות משמעותיות כמסע שמעוור זהות יהודית מורכבת.

להיות יהודי

יורם טהרלב

"ולשמע מגבוה

את הקול ההולך:

לך לך, לך!

לך לך, לך!

אתה האסר,

אתה היחידי

לך לך!

"לך לך"

פירשו להיות יהודי.

לרדת מפה למצרים

ולצאת ממצרים לפה

בלי לדעת אם בירושלים

יבוא המסע אל סופו

"[...]"

2. לשמוע את הקול ההולך

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וַאֲעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרְכְּךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה: וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאָדָמָה: " (בראשית יב:א-ג)

בעקבות הפנייה לפרשנים להתעמק בפסוקים אלה אני מתעכבת על המילים, על מה שכתוב ועל מה שחסר. אני לומדת את הפסוקים בחברותא ומוצאת בהם יסודות ורעיונות תיאולוגיים של הוגים שונים שמהווים עבורי מורי דרך ושהגותם מציעה לי מפת דרכים. הוגים שאני בוחרת לקרוא כי הם מצליחים לתמלל את הקשיים והמורכבות של העולם בו אנו חיים, ומציעים פתרונות תיאולוגיים שמעוגנים בארון הספרים היהודי. וככה בלי שאני שמה לב, הקריאה ליציאה למסע מעגנת בתוכה את מפת הדרכים כולה.

"לך־לך"

האמירה לך לך מופיעה בספר בראשית פרק יב'. לך לך איננה נקודת האפס, היא לא הנקודה ממנה מתחיל הסיפור, היא לא **בראשית**. כשאברהם שומע את הקריאה בפרק יב' כבר עברנו את פרק א' עד יא' וקראנו לא מעט סיפורים – נח, מגדל בבל, קין והבל, וגם אברהם כבר הכיר את העולם שסביבו. פרשנים ניסו לדרוש מה קדם לקריאה בחייו של אברהם שהפך אותו לנבחר, לראוי, להיות אבי האומה. לך לעצמך³ - בזהר כתוב, "אמר ר' אלעזר, לך לך, לך היינו לעצמך, כלומר, לתקן את עצמך, לתקן את המדרגה שלך. לך לך, כי אין לך להימצא כאן בין הרשעים הללו" (פרוש הסולם,⁴ פרשת 'לך לך'). הזוהר מראה שהציווי שניתן לאברהם אבינו היה ללכת לתקן את עצמו. ה'נתיבות שלום'⁵ מוסיף, 'לך לך' – אל יעודך, אל תקון נשמתך, שזהו עיקר תפקידו של היהודי בעולם. על כל אחד מאתנו מוטלת העבודה לצאת "מארצך ומולדתך ובית אביך", לצאת מאותם התנאים והתכונות הטבעיות שלנו. הציווי נאמר בלשון הליכה כדי שנבין היטב שתפקידנו ללכת ולהתקדם תמיד בדרך אל יעודנו. הקריאה "לך לך" אולי מצביעה על חוסר שקט פנימי, תחושת חוסר, רצון למצוא סיפוק ודיוק. גם השפת אמת מפרש את המילים "לך לך", כקריאה לאברהם ללכת אל הפנימיות שבו, כלומר לצאת ולהתנתק מהגשמיות ולהתחבר לעולם הפנימי שלו ושל הבריאה: "זה 'לך לך' – לצאת מלבוש גשמי להתדבק בצורה (של) הפנימיות" (שפת אמת, תרס"ב "לך")

"מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ"

ההליכה/ התנועה היא אל עבר מקום שהוא שונה, מנותק, אחר מהמוכר. יציאה והתרחקות ממעגלי שייכות וזהות מוכרים.

³ הרב דוד אגמון על פרשת לך לך.

⁴ רבי יהודה לייב אשלג, פרוש הסולם, 1953

⁵ הרב שלום נח ברזובסקי, 2010

על "מארצך וממולדתך" כותב רש"י - והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן, אלא כך אמר לו הקב"ה, התרחק עוד מבית אביך. רש"י מדגיש את הצורך להתרחק מהמוכר, על מנת להתכונן להיפתח לדברים חדשים. ההתרחקות נדרשת כדי לשחרר מכבלי מוסכמות וריסון שלנו על עצמנו ושל החברה עלינו. הבקשה לעזוב מגיעה ממעין בת קול. אברהם לא מכיר אותה, היא כח נסתר, שפוגש בו, מעורר אותו, ומפעיל אותו.

"אַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ"

ההליכה אל הארץ היא רגע של התגלות, של גילוי. אם הקריאה עצמה לא ברורה, היעד מסומן בצורה ברורה, גם אם הוא נותר ערטילאי. הארץ הוא מקום גשמי ואמיתי, למרות שברגע הנתון הוא לא ידע, נקודת ציון על מפה שאיננה נראית. למרות תחושת הניתוק, יש משהו מעגן גם אם הוא דורש אמון במסע עצמו, ובמי שמזמן אותו למסע. סימון הארץ כיעד, ומישהו שמלווה במסע משמעותיים בחוויה של אברהם. אֲרָאָךְ – מישהו יהיה שם לעזור להמשיג, להבין, לעשות שכל.

"וְאֶגְדֹּלָה שִׁמְךָ וְהִיָּה בְרָכָה [...] וְנִבְרָכְךָ בְּכָל מְשַׁפְּחַת הָאָדָמָה"

אריסטו טבע את המונח Eudaimonic Happiness⁶ שמתייחס לפוטנציאל הייחודי הקיים בכל אחד ואחת מאיתנו, ובהינתן התנאים המתאימים, הפוטנציאל מגיע לכדי הבשלה והתממשות. ההבשלה היא מימוש הפוטנציאל שמובילה לתחושת הגשמה וסיפוק שמובילות לאושר. הסיפוק, המיצוי והאושר נמצאים בתוכנו. "והיה ברכה" – גם פנימה וגם החוצה. גם מתייחס לתחושת מימוש ודיוק, וגם למיצוי פוטנציאל, שכן הקריאה לפעולה גם מתייחסת לשינוי פנימי וגם לפעולה כלפי חוץ, בתוך החברה. הברכה לא נשארת במרחב הפרטיקולרי, המצומצם, אלא שואבת מתוך רגע ההתגלות האישי, הלאומי, לתוך עשייה אוניברסלית, חובקת עם ועולם גם יחד – "כל משפחות האדמה".

⁶ Joseph S. (2019) , [What is Eudaimonic Happiness](#), Psychology Today website

3. מליוני אנשים לבד, ואם כבר לבד אז שיהיה בתנועה

3.1 המסעות והיוצאים אליהם

אני מתחילה את המסע שלי מעולמות הפילוסופיה של המסעות. בחיבור על הפילוסופיה של מסעות ג'ורג' סנטיאנה כותב "מה הם החיים אם לא סוג של תנועה ומסע דרך עולם זר?"⁷. ההתבוננות על הווייתנו כמשהו שבתנועה בלתי פוסקת מושך אותי לקרוא עוד. סנטיאנה נפעם מיכולת התנועה של בעלי חיים ובני אדם על פני התקיעות של הצמחים וטוען שבינה נבנית ונוצרת על גבי יכולת התנועה שלנו. "בני אדם ובעלי חיים חבים את החכמה שלהם לרגליים שלהם שמניעות אותם בין מרחבים שונים" (סנטיאנה, שם). רגישות לדברים שניתן לראות ולזהות כשאנו נמצאים במרחק מהם היא חשובה, אבל דברים סביבנו מקבלים משנה תוקף ומשמעות כשאנחנו מתייחסים לנוכחותם תוך כדי תנועה, כשאנחנו מנסים להימנע מהם, או רודפים אחריהם. בעבודה זו אני בודקת את תהליכי גיבוש זהות כתוצאה מהיציאה למסע, ובפרק זה אנסה להבין מה יש בו במסע שמייצר את התנאים ליצירת נקודת מבט חדשה ושונה על החיים, על הבניית זהותו של היחיד. בנסיון למצוא הגדרה למילה מסע אני מתגלגלת להאזין ליובל בן-עמי⁸ שמגדיר מסע ככל חוויה שיש בה התמודדות של אדם עם סביבה שמשתנה סביבו ושמשתנה אותו. בן עמי גם הוא, כמו סנטיאנה, שם דגש על התנועה בין סביבה אחת לאחרת, וההכרח לקיים מערכת יחסים עם הסביבות בהן נמצא האדם תוך כדי התנועה ביניהן.

על מנת לרדת לעומקו של המסע אציג מספר הוגים שכתבו על תיירות ומסעות⁹. עולם התיירות חולש על תחומים אינטרדיסציפלינריים ביניהם: כלכלה, פסיכולוגיה, פילוסופיה וסוציולוגיה. הסוציולוגיה של התיירות החלה להתפתח בסוף שנות ה'70 של המאה הקודמת. על פי רוב התייחסות החוקרים וההוגים שכותבים על תיירות מתייחסים לכמה מרכיבים מרכזיים: החברה ממנה יוצא היחיד וההתייחסות שלו אליה, מניעי היחיד ביציאה אל

⁷ Lachs, J. (1969). The Birth of Reason and Other Essays. By George Santayana. Edited by Daniel Cory. New York: Columbia University Press.

⁸ ינץ לוי בשיחה עם המשורר, וסופר יובל בן עמי בחיפוש אחר הגדרה למילה מסע. בהסכת של רדיו מהות החיים- [/https://radio.eol.co.il/allseries/mechapes-milim/masa](https://radio.eol.co.il/allseries/mechapes-milim/masa)

⁹ הערה לגבי מינוח: בעברית יש מספר מילים שמתארות מסע/ טיול/ תיור. יש מסע בחירות, מסע פרסום, מסע רוחני – כל אלה צירופים שמצביעים על רצון בשינוי של תודעה/ תפיסה. המאמרים באנגלית משתמשים במילים רבות להתייחס למסעות - Journey, Tourism, Travel, במהלך העבודה אשתמש בכל המילים הללו לחילופין לתיאור מסעות/טיולים.

הדרך, החברה אליה מגיע היחיד והאינטראקציה שלו איתה, החזרה של היחיד אל חברת המוצא.

פיליפ פירס בספרו *The Social Psychology of Tourist Behaviour*¹⁰ מציין את טורנר וכהן כחלוצי התחום הוא מאושש את גישתו של כהן, שנסיעות הן מעין בריחה של האדם המודרני ממצאות חייו על מנת לבסס את זהותו, בעקבות הנסיעה האדם מפתח מודעות לאישיות של עצמו. כהן במאמרו¹¹ טוען שתיירות מעידה על מערכת היחסים בין האדם המודרני לבין החברה והתרבות בהן הוא חי. לטענתו, מקום התיירות נובע מתפיסת עולמו וכיצד האדם מתמקם במהלך חייו ביחס 'מרכז' (center) של החברה בה הוא חי. (המרכז הוא ציר הערכים, המשמעות והמשימה של כל קהילה, הוא יכול להיות פוליטי, דתי או תרבותי). ה'מרכז' משתנה בין אנשים שונים, ונקבע על פי הדבר שלו כל אדם מקנה את מירב המשמעות. כהן גם מתייחס לתיאוריה מבנית-פונקציונלית (Structural-Functionalist Theory) שמנתחת את הלחצים בהם נמצא היחיד, ובוחנת מסגרות להפגת לחצים שהחברה מייצרת. מסגרות אלה לעתים קרובות אינן חלק מהחיים האמיתיים, אלא יציאה מהם באופן מבוקר שמאשרר את החיים האמיתיים ואת הלגיטימיות שלהם. על פי תיאוריה זו, תיירות היא פעילות הפגתית שמהווה בריחה זמנית של אדם מלחצי החיים שלו – התרחקות מהמרכז של החיים, על מנת להפיג לחצים ומתחים, רק על מנת לאפשר לו לחזור לאותה נקודה. יש משהו בשינוי שמאשרר את הסדר הקיים. כהן מבקר תיאוריות הטוענות שחוויות התיירות צריכה להישאר פריפריאלית לחיי התייר, ועליה להיות נעדרת תוכן על מנת שהיחיד יוכל לחזור אל מסלול חייו הקודם, על פי תיאוריות אלה, החוויה התיירותית תשתבש כשהיא תהפוך למטרה בפני עצמה. כהן טוען שתפיסה זו פשטנית, מניחה שהאדם המודרני הוא ממושם, הולך בתלם, קשוב למרכז אליו הוא משתייך, בעוד לטענתו, אנשים רבים חשים תחושת הזרה אל מול החברה אליה הם משתייכים. ה'מרכז' של אנשים נמצא במרחבים שונים, ובהתייחס למיקומו כך משתנה חוויות התיירות שלהם.

על מנת ליהנות מהמסע אדם צריך להזדקק להקלה מלחצי היומיום במרחב שונה ממרחב החיים הרגיל שלו, או להיות סקרן אודות מה שנמצא מחוץ לטווח התפיסה וההכרה שלו.

תיירות מודרנית לעתים קרובות כוללת התעניינות כלפי מה ששונה, חיפוש אחר משהו חדש בהשוואה לדברים אליהם הנוסע מורגל ואותם הוא מכיר מהעולם התרבותי ממנו יצא, יש בה התקרבות והתעניינות ב'מרכזים' שפריפריאליים לעולמו של הנוסע, 'מרכזים' של תרבויות וחברות אחרות. כהן מבחין בהקשר זה בין צליינות לבין תיירות. הצליינות היא מסע מהפריפריה אל ה'מרכז' (הדתי/רוחני) ואילו התיירות היא מסע מה'מרכז' התרבותי שלי אל עבר הפריפריה, אל עבר ה'מרכז' של מישהו אחר.

על פי כהן, התיירות המודרנית - מניחה כי 'אי שם' קיימת חוויה שלא ניתן להשיג אותה 'כאן', היחיד

¹⁰ Pearce, Philip L. (1982). *The Social Psychology of Tourist Behaviour*, Pergamon Press, Volume 3 in International Series in Experimental Social Psychology Series Editor – Michael Argyle, University of Oxford

¹¹ Cohen, E. (1979). *A Phenomenology of Tourist Experiences*. The Journal of The British Sociological Association - SOCIOLOGY, 13(2), 179–201.

חייב לצאת להשיג אותה מעבר למרחב חייו הנראה לעין, ולכן המסע משתלם ומוצדק.¹² דלית שמחאי מגדירה תיירות כיציאה אל מחוץ למרחב החיים השגרתי ובהכרח כוללת את שלב החזרה לתרבות המקור.

כהן מנסה לייצר טיפולוגיה, ומוצא 5 סוגים של החוויה התיירותית - פנאי, היסח הדעת, חווייתי, התנסותי, קיומי/ אקזסטנציאלי.

- תיירות פנאי – הנסיעה כחוויה של פנאי, כמו הליכה לתיאטרון, צפייה בתכנית טלוויזיה. ההנאה נובעת ממילוי המצברים, החוויה נותנת כוחות פיזיים ונפשיים. התייר לא מחפש חוויה אותנטית, צורך את התרבות המקומית כדרך לחוש שהוא נמצא בסביבה אחרת. מחפש בידור וזה מה שהוא מקבל, שאלת החוויה האותנטית כאן איננה רלוונטית. ההנאה של התייר הזה תלויה ביכולת שלו לשתף פעולה בדיוק כפי שהוא עושה בעת צפייה בהצגה במהלכה הוא מאמין שהשחקן הראשי הוא המלך, ושהתפאורה היא ארמון. סוג זה של החוויה התיירותית מובנה הן על ידי התייר והן על ידי יוצר החוויה, אבל אף צד לא יודה בתכונה זו, שכן ההודאה בה תהרוס את המשחק ולא תאפשר את המשך קיומו. תיירות הפנאי זכתה לליגיטימציה חברתית בשל היכולת שלה לתת לאדם המודרני כוחות, ויכולת התאוששות. ביציאה מהשגרה והחזרה אל התלם יש אפקט שמאשרר את הסדר הקיים, מי שלא מסוגל לחזור אל הסדר הקיים מסומן כדיספונקציונלי.

- תיירות כהיסח דעת – בסוג זה של תיירות ההתרחקות מה'מרכז' נובעת מתחושת ניכור של היחיד מהמרכז, התיירות היא הסחת דעת מהניכור הקיים. מאחר והיציאה מהווה בריחה מההוויה היומיומית, היא יכולה למלא תפקיד של ריפוי גוף ונפש אבל לא יוצרת משמעות או אישור של המצב הקיים, מאחר והיחיד נמצא בתודעה של בריחה, היציאה במקרה הטוב הופכת את הניכור לנסבל.

¹² שמחאי ד., (2000). השביל הזה מתחיל כאן: תרמילאות של ישראלים במזרח הרחוק, תל אביב: פראג.

בקרב חוקרי תיירות יש הסכמה שעל מנת לתת תשובה לשאלה איזה סוג משני סוגי התיירות שהוצגו כאן יותר נפוץ, צריך קודם לענות על השאלה הרחבה יותר- מה מידת הניכור¹³ של האדם המודרני מהחברה שלו?

- תיירות חווייתית – היחיד במקרה זה מודע 'למרכז' של החברה/תרבות בה הוא חי, ומודע לניכור שהוא חש כלפיה וכלפי המרכז הרוחני שלה. הוא מחפש בצורה פעילה, גם אם לא רהוטה, משמעות מחודשת. יחיד זה יוצא אל מחוץ לגבולות החברה/התרבות שלו על מנת לחפש אחר משמעות בקרב חברות/תרבויות אחרות. החיפוש בא לידי ביטוי בהיצמדות יחיד זה לחוויות חיים אותנטיות של אנשים בחברות/תרבויות אחרות. כהן מצטט את מק'קנל שטוען שזו הצורה המודרנית של חיפוש דתי אחר משמעות ואותנטיות. כהן מדגיש כי לעיתים בקרב תיירים מסוג זה יש בלבול באשר למה זאת חווייה אותנטית. תיירים אלה "קונים" אותנטיות פיקטיבית / מבויימת לעיתים קרובות, על מנת לענות על הצורך למצוא את אשר יצאו לחפש.

- תיירות התנסותית – תייר זה אינו נענה 'למרכז' החברתי/תרבותי שלו, והוא מחפש אלטרנטיבה בכיוונים שונים. אין לו יעד מסוים, והוא פתוח להתנסות בצורות חיים אלטרנטיביות ולחקור את האופנים בהן הן מייצרות משמעות עבור החברים בהן. התייר בקבוצה זו לא מסתפק בעובדה שאחרים חווים חוויות אותנטיות, הוא מבקש להתנסות בחוויות עצמן. הוא לא מתחייב לצורת חיים חדשה, אבל מתנסה בה, משווה אותה לחוויות אחרות שהוא צובר לאורך הדרך כדי להחליט אם הוא מוצא בה משמעות שאולי תתאים לצרכים ולרצונות שלו. התייר הזה נמצא בחיפוש אחר עצמו, בתהליך של ניסוי וטעייה, מחפש צורת חיים שתהדהד בתוכו. לעיתים קרובות אותו אדם לא באמת מודע לצרכים ולרצונות האמיתיים שלו. החיפוש שלו הוא מעין חיפוש רליגיזי, ללא יעד ברור.

- תיירות אקזסטנציאלית – אם בסוג התיירות הקודם ההתנסות היא זאת שאפיינה את החווייה, בתיירות האקזסטנציאלית היחיד יצא לחפש ומצא 'מרכז' רוחני חדש שחיצוני לחברה בה הוא

¹³ על ניכור האדם בעולם הפוסטמודרני נכתב רבות, ותהליך חיפוש/ חשיפת/ זיקוק הזהות הוא חלק בלתי נפרד מכך. הרב שג"ר (שמעון גרשון רוזנברג) סוקר בפרק הפתיחה לספרו לוחות ושברי לוחות, את התהליכים של העולם הפוסטמודרני והשפעתם על החיים היהודיים. לטענתו תהליכים אלה הובילו את האדם למצב הניכור בו הוא נמצא, מצב בו יחסים חברתיים הופכים ליחסי צריכה האדם עצמו הופך למצרף, בחברה בה הוא מתבקש לשווק עצמו לאחרים אפילו במחיר זהותו. אלן דה בוטון מוצא שאת הדת המציאו על מנת לענות על שני צרכים מרכזיים אנושיים- הצורך לחיות בקהילה הרמונית, הצורך להתמודד עם כאב בלתי נסבל שנובע ממנעד רחב של דברים ממוות של מישור קרוב דרך מערכות יחסים ותסכול מקצועי. דה בוטון מייחס את הניכור, זניחת הדת והאלמנטים הקהילתיים שלה לעולם המערבי המתחלף. רוזנברג ש.ג., (2013) לוחות ושברי לוחות – הגות יהודית נוכח הפוסטמודרניזם הוצאת ידיעות אחרונות

De Botton, A., (2012). Religion for Atheists, Penguin Books

חי, הוא מחויב למרכז הרוחני שנבחר. יחיד זה יתחיל בחיים חדשים בהם הוא מתמסר לדבר חדש ואחר. לעתים, למרות ההתמסרות, היחיד לא יכול תמיד להעתיק את חייו אל ה'מרכז' החדש, ולכן הוא נוסע לבקר בו לעתים תכופות על מנת להזין את הנפש, לקבל תחושת שייכות, ולחזור לחברת המוצא שלו. בה הוא לא חש שיש לו 'מרכז', החיים בריחוק מה'מרכז' הזה הם מעין גלות. מבחינה פנומנולוגית, סוג זה של תיירות מאד מזכיר את הצליינות. ההבדל בין השניים הוא שהצליין לא בחר במרכז אליו הוא רוצה, ויש לו משתייך אל ה'מרכז' בו הוא חי. עבור התייר האקסזנציאליסט ה'מרכז' שלו הינו בחירה שהיא תוצאה של חיפוש, וככזו נמצאת מחוץ למרחב החיים שלו, ומחוץ ל'מרכז' התרבותי בו הוא מנהל את חייו.

כהן מסייג את הטיפולוגיה שהוא מציע, ואומר שיש בה הפשטת יתר של המושג 'מרכז'. הטיפולוגיה מייחסת לתייר 'מרכז' יחיד אליו הוא מתייחס בעוד רובנו למעשה חיים בעולם עם ריבוי מרכזים. הוא מחריג שני סוגי אנשים מתוך הטיפולוגיה שלו - 1. אנשים שמתייחסים אל עצמם כהומניסטים שמייחסים לעצמם מניפת תרבויות רחבה. 2. אנשים שנענים לשני מ'מרכזים' רוחניים הטרוגניים שונים, כל מרכז מציע צורת חיים שונה אותנטית במידה שווה, אנשים אלה נעים בחופשיות ונוחיות בין שני ה'מרכזים'.

הטיפולוגיה של כהן בנויה על סמך מערכת היחסים של היחיד עם ה'מרכז' בחייו. ככל שמטרת המסע מורכבת יותר, החיפוש קשה יותר, והיכולת לממש אותו קשה יותר גם הוא.

כהן טוען שעל מנת להצליח לייצר חווייה באמת אותנטית על התייר להיות נחוש, עם רמת תיחכום טובה.

בסוף מאמרו על הטיפולוגיה כהן מוסיף הערה על היחס בין סוג החוויות התיירותיות השונות והקושי עם חוויית הזרה. כהן מתייחס להנחת יסוד שאומרת שכשתיירים מניחים את הסביבה המוכרת מאחוריהם הם חושפים את עצמם לרמות משתנות של הזרה וריחוק מהמוכר, כל אחד לפי יכולתו. למשל, יש תיירים שממשיכים לקיים את שיגרת יומם, לא משנה היכן הם נמצאים, שמירה על מרחב מוכר מגוננת עליהם מפני תחושת הזרות והחשש שההלם התרבותי והצורך להתמודד עם השונה יהרוס את ההנאה מהטיול ויגרום לדיסאורינטציה. תיירים אלה מגוננים על עצמם על ידי כך שהם מקיפים את עצמם במוכר, בבועה תרבותית נוחה וצפויה מראש. יחד עם זאת, הזרה וזרות לא מהוות תמיד איום אלא גם גורם למשיכה ואתגר. התיירים שלא נענים ל'מרכז' בו הם חיים כמשמעותי, או שפתוחים לריבוי 'מרכזים' יחפשו להיחשף לזרות ולהיתמסר לה ולא ימנעו ממנה. הם לא יחוו הלם תרבותי כשייחשפו לתרבות המארכת, לגביהם יש חשש מפני מה שמיינטל מכנה - הלם תרבותי הפוך. הלם שכתוצאה ממנו ערכים רצויים נרכשו ונחוו במהלך הטיול שלא נחוו בעבר לא יוכלו להיות מיושמים בעת החזרה הביתה.

דלית שמחאי, שחקרה את תופעת התרמילאות הישראלית מתייחסת לתיירות כחווייה שיש בה לכידות חברתית שמחזקת את המערכת החברתית בחברת המוצא. למרות הניתוק הפיזי של התייר, הוא

נשאר נאמן לתרבותו והחופשה עבורו היא מצב זמני המאפשר התאווררות ו"הטענת מצברים" ואולי אף דחייה של השתלבות בחברת המקור, אבל הטיול הוא תהליך שיש לו סוף. גם שמחאי טוענת שהציאה מונעת על ידי "כוחות דוחפים" ו"כוחות מושכים"; הכוחות הדוחפים מורכבים מתחושות של תסכול וביקורת כלפי החיים בחברת המקור, הכוחות המושכים מובילים לקראת איכות שהפרט אינו יכול למצוא בחברת המוצא שלו, והוא נדרש לחווייה התיירותית כדי להשיגה. אלה מזכירים את מה שכהן כתב על רמת הניכור של התייר מחברת המוצא שלו. מה כוללים כוחות המשיכה?

1. המפגש עם המקום האחר – אנשים, ריחות, נופים, נסיון ליצור היכרות אותנטית עם המקום האחר. מגע בלתי אמצעי עם המקום ואוכלוסייתו יאפשר להם להתחבר בצורה עמוקה ולא שטחית (=תיירותית).

2. תחושת החופש – חופש משלושה מעגלי התייחסות מרכזיים בזמן הטיול: תפיסת העולם המערבית, הישראליות, המעגל המידי שכולל משפחה וחברים. החופש נוצר כתוצאה מההשתחררות מנורמות ומהרגלים ואפשרות חיפוש של דרך עצמאית, יצירת אלטרנטיבה. יש במסע תהליך של בחירה אקטיבית של מה שממלא את מרחב הערכים והמוסכמות על פני קבלה של אלה שנמצאים בסביבה דרך קבע באופן פסיבי. החיפוש אחר אותנטיות הוא חלק מחיפוש יותר רחב ומשמעותי אחר אמת פנימית לצד נסיון לצמצם את הניכור לסביבה. ניכור שנובע מהלחצים של שלושת המעגלים המגבילים שהוזכרו. חיפוש יעדים מצומצמים וברי השגה להצלחה. הריחוק מייצר את התנאים האופטימאליים להתייחסות השוואתית בין העולמות של התייר.

3. גבולות – הטיילים מאמצים חלק מהמגבלות שהביאו איתם מהבית, אבל בודקים אותם ויוצרים גבולות ומגבלות חדשים. חוסר השלמה עם גבולות חברתיים בצורה שרירותית, הופכים את החווייה למשמעותית, חלק משבירת גבולות הוא הדגש על הכאן והעכשיו. הזמן לא מהווה עקרון להגדרה ולארגון החיים על פני ציר של עבר, הווה ועתיד, וככזה כוחו כגורם מגביל קטן. שאיפת המטיילים היא להכיר את הדברים "כפי שהם". ללא הגנות ומחיצות.

הטיול מאפשר השתחררות לא רק מגיבוש מסלול חיים והשקפה רחבה על העתיד, אלא גם מנורמות התנהגות יומיומיות. במקרה של תרמילאים ישראלים, התנתקות מהישראליות המכתיבה, הלוחצת, הביקורתית, הפוליטית, מאפשרת התאווררות. החופש מהמסגרת מתבטא גם באפשרות לבחון קודים שונים של התנהגות שיפוט ותיג. זוהי הזדמנות לבחון מחדש עקרונות שחונכו עליהם. מעגל נוסף ממנו תרמילאים מבקשים להשתחרר מננו הוא מעגל החברים והמשפחה. הטיול מהווה הזדמנות ייחודית לחוות ניתוק משמעותי מאותו מעגל אינטימי. מעגל זה לעתים מונע מהפרט להשתחרר מעצמו, מדפוסי ההתנהגות הרגילים שלו, טיפוח של אלטרנטיבות שונות. הניתוק מהמסגרות הקודמות יחד עם תנאי הטיול מאפשרים שינוי בהתייחסות הכללית לחיים, שינוי בעמדות, שינוי בתפיסת העולם.

נושא שזוכה להתבוננות מחודשת במהלך הטיול הוא היחס לדתיות ולרוחניות. הטיילים נפתחים לדיונים בנושאים אלה, קשובים לעמדות לא מוכרות, לתפיסות עולם המבוססות על מיסטיקה, על דתות בכלל ועל היהדות בפרט. נושא זה חובר לסיטואציה הכללית של הטיול שמאפשרת בדיקה מחודשת של עמדות. בישראל העירוב בין דת לפוליטיקה ובין אמונה לכפיה יוצר התנגדות ודחייה אצל הצעירים. תהליך השינוי כרוך גם בתהליך אישי משמעותי, במהלך הטיול התרמילאים מגלים בעצמם צדדים באישיותם שלא טופחו עד אז. התרמילאים לומדים מה טוב להם, ואיך להפוך את הטוב האישי לחלק מרכזי יותר בהתנהגותם החברתית. נראה כאילו המערכות החברתיות הרגילות יוצרות מעין מסך המסתיר מהפרט את צרכיו ואת רצונותיו. בטיול מוסר המסך, הניכור של האדם כלפי עצמו פוחת, והוא יכול להתמקד יותר ברצונותיו ופחות באילוץ החברה.

גם אם החזרה לארץ מחייבת לשוב ולהתחשב בדרישות החברתיות, הרי ההכרה בתהליך האישי שהתרחש בטיול אינה נמחקת. החיים בארץ אינם מבטלים את המודעות החדשה לתחומי חיים שהיו שוליים או שכלל לא היו חלק מחיי הצעירים. השתלבות ומאמצים להשתלב בחברה המארכת מהווה מקור להתרגשויות וחדושים ואפילו מחאה, גם אם זמנית, כלפי חברת המקור שלהם.

שמחאי מביאה מהתיאוריות של טורנר וואן-גנפ שמתאייסות לשלב הלימינלי של טקסי מעבר, כדי להבליט הדמיון בין השלבים בטקסים הללו לבין חוויות התיירות. השלב הלימינלי, טוען טורנר מאופיין בעירפול ערכי ונורמטיבי, שלב זה בו האדם במצב של "בין לבין" מאפשר פריצת מסגרות חברתיות יחד עם עריכת חשבון-נפש אישי וחברתי. שמחאי מצטטת מק'קנל שטוען שהתייר הוא צליין חילוני, שנוסע אל מקומות רחוקים על מנת למצוא משמעות דתית, לחזק את אמונתו או למצוא אמונה ולזכות בהתקדמות רוחנית. החיים על פי מק'קנל בחברה המודרנית הם נעדרי משמעות ומאופיינים בניכור קיומי וחברתי. הפתרון לטענתו מצוי במפגש עם אותנטיות של תרבויות אחרות. ובכך שהטיול עוזר לתיירים לקבל על עצמם תפקידים חדשים שאינם אפשריים בחיי השגרה ודרך כך מאפשר להם בניית זהות חדשה.

החוקרים הפוסט-מודרניים של התיירות נמנעים מביניית "מודלים טיפוסיים" של תיירות. לשיטתם יש טשטוש שקיים בהבחנות בין סוגי חוויות שונות, מניעים שונים וסוגי משמעויות.

שמחאי טוענת שמחקרים שונים מראים שבישראל החל מסוף שנות ה-60 של המאה ה-20 החל בישראל תהליך של החלשות האוריינטציה הקולקטיביסטית, ובכך כאילו "ניתן אישור" לחיפוש אחר הזהות הפרטית בדרכים אלטרנטיביות.

שמחאי מסכמת וטוענת שהמחקר שלה מחזק את ההנחה העומדת בבסיס המחקר הסוציולוגי של התיירות, שהחוויה התיירותית היא חוויה שראשיתה וסיומה הם מעבר לגבולות הזמן והמקום הקונקרטיים בהם אדם מאמץ את תפקיד התייר. הדיאלוג שהנסיעה מקיימת בין המטייל למערכות החברתיות שלו לאחר החזרה לחברת המוצא, והעיסוק שלו בנושאים הקשורים בטיול לאחר החזרה

מעידה על כך שאין מדובר בחווייה שמחוץ לחיים ה"רגילים", אל חווייה המתהווה בהשפעת אותם חיים, ומשפיעה עליהם בהמשך.

אין הסכמה בקרב חוקרים באשר לעוצמת הקשר בין החווייה התיירותית ובין חוויית החיים הרגילים של הפרט מה שכן מוסכם הוא שהמסע מאפשר תהליכי פיתוח זהות, שהחלו על פי רוב עוד לפני היציאה למסע. העיסוק במסעות ותיירות מזמנים מפגש בין מרחב, חברה, תרבות ויחיד שנע בתוכם. היציאה למסע מקנה משמעות לתמונות שנראות בעין ונקלטות בראש. המסע מזמן נכונות לגילוי, התמודדות עם הלא ידוע, יכולת הכרעה בעת ההגעה לצומת והתמודדות עם הצורך לבחור בדרך מסוימת על פני אחרת. בעת ההליכה ההולך בדרך נפעם מההפתעות שניקרות בדרכו, תשומת הלב שלו נמשכת על ידי אובייקטים חדשים בהם הוא נתקל, ואלפי תסריטים על מה יפגוש מתרוצצים בראשו, המרחב בו הוא הולך משתנה כל העת עם ההשתנות של ההולך בו.

3.2 מי הם הנוסעים?

במהלך העבודה אני מבקשת להתייחס לזהות המטייל ושינוי זהותי שהוא עובר בעקבות החוויית שהוא חווה. לשאלה "זהות-מהי?" אין תשובה חד-משמעית. תיאוריות שונות עוסקות בנסיונות להסביר מהי זהות, וממה היא נובעת. ליאור ארגמן, בעבודתה¹⁴ סוקרת תיאוריות שונות שעוסקות בזהות – גישה אחת שגירץ הוא אחד מהוגיה טוענת כי זהות היא דבר קמאי-ראשוני (Primordial), ומנגד קיימת גישתו של פני Phinney שטוענת כי זהות היא תוצאה של הבנייה אישית וחברתית, דינמית ותלויה הקשר. זהות עולה מתוך ההקשר החברתי¹⁵, והגדרה של אדם בקבוצה מסוימת מבחינה אותו מהקבוצה אליה הוא לא משתייך. זהותנו מעוצבת לא רק על ידי החוויית אותן אנו חווים, אלא גם על פי השייכות שלנו לקבוצות שונות.

דו (Deaux 1993) דנה בשאלה מה ההבדל בין זהות אישית ובין זהות חברתית, וטוענת כי זהות היא ישות הנמצאת אצל הפרט – גרעין אישי שסביבו נבנים היבטים נוספים. אלה הם תוצר של השפעות וחוויות חברתיות המאפיינת את הקבוצה כקולקטיב, וחלקים ממנה מופנמים לתוך הזהות של האינדיבואל.

¹⁴ ארגמן ל. (2011), שליחות חינוכית ציונית ארוכה בתפוצות- פרופיל זהותי של השליח, מניעים ליציאה לשליחות וציפיות ממנה, עבודה לשם קבלת תואר מוסמך.

¹⁵ Deaux 1993

תיאוריות נוספות מדברות על תהליך של הסתגלות. על פי תיאוריות אלה זהות היא לא רק תוצר של החברה, ואינה תוצר בלתי נמנע שנקבע ותוכנת מראש, אלא שהזהות מסתגלת ומשתנה מתוך צרכים, מתחים, הקשרים, רצונות וכו'. ליאור מציינת כי על פי הכהן-וולף והורנצ'יק ההגדרה לזהות יהודית נעה על ציר שבין תפיסות קמאיות לבין תפיסה הבנייתית, וכי קיימת התייחסות רחבה להקשר והשפעת החברה על זהותו של היחיד.

דניאל אלעזר¹⁶ כותב על כך שרק בתקופה המודרנית, ואף הפוסט-מודרנית, החל שיח על זהות יהודית ועלה הצורך של אנשים להגדיר עצמם כיהודים. תהליכי התרחקות מהצורך לחיות בקהילה, היעדר ה"משמעת" הקהילתית יצרה שיח על זהות יהודית שאיננה מובנת מאליה – לא נובעת מהשתייכות פאסיבית או תוצאה של לידה לתוך. ההתרחקות מהמודל הקהילתי שהתחייב משינוי תוואי החיים החברתיים באירופה העלה את הצורך ביצירת תהליכי הגדרת זהות של אנשים כיהודים. לדברי אלעזר, בעולם המודרני אשר בו השתייכות לקהילה היא וולונטרית, החלו לעלות שאלות של זהות, הזהות החלה להיתפס כסובייקטיבית וולונטרית - בחירה אישית. מי שמגדירים עצמם כיהודים יכולים לאמץ לעצמם (או לותר על) מנעד רחב של מנהגים, קיום מצוות, השתייכות קהילתית. בעבודה זו נתבונן על התהליכים שהתרחשו בקרב יחידים שהובילו אותם לחזק אלמנטים זהותיים יהודיים/ ישראליים. לדייק את ההגדרה הזהותית שלהם.

הסוד והיכולת לחולל שינוי הטמונים במסעות

פונג וציאפה ערכו מחקר¹⁷ איכותני לצד סקירת ספרות מקיפה אודות הכוחות המעודדים והכוחות המעכבים את הטרנספורמציה של התייר במהלך המסע שלו. לטענתם סוכני השינוי שמספיעים על זהות התייר, ועלולים ליצור בה טרנספורמציה הם: מידת האינטראקציה עם המקומיים בזמן הביקור, אינטראקציה עם טיילים אחרים, אורך הביקור – ככל שהמסע ארוך יותר כך גדל הסיכוי לשינוי, יכולת של התייר לעשות רפלקציה לאחר החזרה לחברת המוצא. החוקרים גם מצאו כי דברים כמו – ביקור קצר טווח, חזרה על אותן פעילויות במהלך הטיול, חברים מוכרים שמתלווים לטיול, גישה ל חשיפה לחיי המקומיים מהווים גורמים מעכבים או מונעים תהליכי שינוי במטייל.

התייחסות מעניינת שקשורה לנושא עבודה זו היא התייחסות החוקרים לתיאוריות של למידה טרנספורמטיבית. למידה כזו מתייחסת לנקודת המוצא של "דילמה שמייצרת דיסאוריינטציה" (לטענת החוקרים זה מה שלעתים מתרחש בזמן טיול/מסע). דילמה זו מאתגרת סדרת אמונות ודעות

¹⁶ Elazar, D.J. (1999). *Jewish Religious, Ethnic and National Identities: Convergence and Conflicts*. In: S.M. Cohen and G. Horenczyk (Eds.): *National Variations in Jewish Identity-Implications for Jewish Education*. NY: State University of New York Press

¹⁷ Pung, J.M., and Chiappa, G.D. (2020). *An exploratory and qualitative study on the meaning of transformative tourism and its facilitators and inhibitors*. European Journal of Tourism Research, 24.

שהתוצאה שלה היא הטמעה של נקודות מבט חדשות לתוך המודעות העצמית. כישורים חדשים וידע חדש גם הם מטופחים ונבנים לאורך המסע מה שמגדיל את תחושת העצמאות של התייר ושל המסוגלות העצמית שלו. כל זאת בהתאמה ליכולת התייר לקבל ולאמץ ערכים ומנהגים שונים, עם פוטנציאל להטמעה של השינוי בתפיסת העולם של התייר ונקודת המבט שלו, לצד שילוב המשמעות החדשה בחיי היומיום שלו ומערכות היחסים שלו לאחר החזרה מהמסע. הכותבים טוענים שיש להניח שלמידה טרנספורמטיבית תשנה את התנהגותו של התייר לאחר שיבתו הביתה. אלה יכולים לבוא לידי ביטוי בהתייחסות שונה לעולם המקצועי שלו, אופן ההתנהלות בתוך מערכות יחסים, ואימוץ גישה שונה/ביקורתית כלפי הסביבה בה חי התייר.

כותבי המאמר מצטטים את מחקרה של קירילובה שחקרה מה הם הטריגרים של חוויית התיור הטרנספורמטיבית. ממחקרם עלה כי חוויות "שיא" מייצרות חווייה אקזסטנציאלית טרנספורמטיבית. חוויות שיא כאלה מובילות את התייר לבחון את אורח חייו ולבקש לשנות אותם על מנת לייצר חוויית חיים יותר אותנטית. בעת ביקור במקום חדש מבקרים לעיתים חשים בפער בין תרבות המוצא שלהם לבין תרבות המקום אותו הם מבקרים. מצב זה יכול ליצור חוסר שיווי משקל תרבותי שעלול להשאיר את התייר מתוסכל מהצורך לנווט בין שתי מערכות ערכים ומנהגים שלעיתים סותרות זו את זו, וששונות מההתנהגות המוכרת ומהערכים על פיהם הוא חי, קשר עם מקומיים יכול להקל על גישור הפערים הללו וליישב את הפערים.

מצאו כי חוויות בהן תיירים יוצרים קשרים משמעותיים עם המקומיים, מנהלים שיחות, חולקים סיפורי חיים, לומדים על החיים והמנהגים של המקומיים, יש בחוויות אלה השלכה והשפעה על הטרנספורמציה של התייר. בנוסף לכל אלה נמצא כי החיבור הפיזי עם הסביבה הגביר את מודעות התייר ברמה רב-חושית שמייצרים תחושת חיבור וקשר למקום. היכולת הטרנספורמטיבית מתרחשת בייחוד כאשר יש לנוסע הזדמנות ויכולת לעבד את החווייה באופן רפלקטיבי.

בעבודה זו אני מבקשת להבין מה מתרחש ביציאה אל מסע שמעורר רצון בקרב היוצאים אליו לחדד ולבחון את הגדרת הזהות שלהם. דרך ניתוח סיפורי מסע של אנשים, על בסיס התיאורים שהוצגו בפרק זה, אנסה להבין את המרכיבים שמאפשרים לשינוי הזהותי להתחולל.

4. הדרך בה הלכתי

4.1 כלי המחקר

על מנת לנתח את החוויות הטרנספורמטיביות של היוצא למסע ולהבין טוב יותר גורמים שעוזרים לחולל טרנספורמציה לעומת גורמים שמעכבים את היווצרותה נעזרתי בשיטת מחקר איכותני, כשאני נשענת על תיאוריות בעיקר מתחום הסוציולוגיה של המסע, ובאופן חלקי גם מתחומי הפילוסופיה והפסיכולוגיה של המסע. המחקר כלל סקירה ספרותית בעיקר מתחומים אלה ושיחות עם שישה אנשים שהתנדבו לספר לי על המסעות שלהם.

השיחה נערכה על פי פורמט של ראיון חצי מובנה. במהלך השיחות העליתי שאלות ונושאים שונים ששימשו נקודת מוצא, ומטרתם הייתה להבטיח איסוף מידע בנושאים משותפים. כל שיחה נערכה במסגרת מפגש אחד.

4.2 הנוסעים שפגשתי

מתוך ששת הנוסעים איתם דיברתי חמש היו נשים ואחד היה גבר, 4 שיחות נערכו פנים אל פנים ושתיים באופן מקוון.

הנוסעים נבחרו על פי הקריטריונים הבאים:

מי שחזרו בתום המסע אל אותה חברה ממנה יצאו, כשכל יעד הוא לגיטימי.

פרסמתי פנייה ברשתות החברתיות: "למטרת עבודה שאני כותבת מחפשת לראיין א.נשים שבעקבות טיול/ מסע/ שליחות חוו שינוי זהותי כלשהו בחייהם. טרנספורמציה כלשהי זהותית/דתית. אם אתם עונים על ההגדרה, או יש לכם רעיונות למי אפשר לפנות אשמח אם תחזרו אלי". קיויתי למצוא קבוצת מרואיינים הטרוגנית, הפצתי את נושא המחקר שלי בקרב מכרים וחברים, שהפנו אלי א.נשים וחלק פנו אלי באופן ישיר.

אני בטוחה שלכל בן/בת שיחה היו מניעים שונים מאחורי הרצון להיפגש לשוחח ע להמסע שעברו. התרשמתי היא שבני שיחי חיפשו לשתף בחווייה משמעותית שעברו, ועצם החזרה לעסוק בחווייה מאשררת את המהלך של השינוי הזהותי שעברו. אחרי שיחה עם אחת הנשים איתן נפגשתי קיבלתי את ההודעה הבאה:

"...הבנתי שהדבר הזה של משהו שעובד לי וברגע שהוא עובד הוא ההדבר....עזרת לי להבין

דבר, זה תמיד ראוי לתודה..."

כל הא.נשים איתם נפגשתי הינם אנשים שעוסקים בחינוך שעוסק עם קהלים שונים בנושאי זהות. היכולת הרפלקטיבית כמו גם היכולת שלהם לתמלל את חוויית המסע במונחי גיבוש זהות היתה גבוהה מאוד.

4.3 מהלך המחקר

ניסחתי שאלות פתוחות כדי לאפשר לכל נוסע/ת לבטא את חוויית הטיול דרך עיניו שלו, במילים שיבחר, כשהוא מדגיש את הנושאים שנראים לו רלוונטים. מעבר לאיסוף מידע אפשרתי לשני השיחה שלי להתייחס לתחושותיהם, למחשבות שליוו אותם בהקשר לנושאים השונים, ולמשמעות שהם מקנים לחוויות שחוו.

שלושה נושאים מרכזיים היו חשובים:

התהליך הכרוך בהחלטה לצאת למסע...

עמדותיהם של בני משפחה וחברים ביחס להחלטה, תפקידה של הסביבה החברתית בתהליך ההחלטה.

תקוות/ פחדים / פנטזיות / הכנות פרקטיות ומנטליות לקראת.

הטיול עצמו – חוויות טובות ורעות, תיאורי זהות, שגרת חיים, פרקטיקות דתיות לפני ואחרי. חשיפה לתרבות המקום. יצרית קשרים וחברויות. התנסויות.

החזרה ארצה – התאקלמות בשגרת חיים, שיוניים בסגנון חיים. מה קרה שם שלא יקרה כאן ולהפך. ומה קרה קודם שלא יקרה שוב.

היו פעמים בהן הרגשתי כי באמצעות ניסוח החוויה במילים התבררה משמעותה למרואיינים באופן יותר חד. הראיון אפשר לחשוב על החוויה מחדש, להעביר מתחום רגשי לעתים מעורפל אל תחום מילולי, שאיפשר הבנה ומישמוע.

כאשת חינוך שחיי המקצועיים עוסקים בתהליכי בירור זהות מרחב השיחה והמפגש התכנים והדילמות שהעלו בני שיחי היו מוכרים לי. כמי שלא פוסקת בבירור ודיוק ההגדרה הזהותית שלי עבור עצמי, מצאתי את עצמי לאורך הראיונות מאזינה מרותקת לא פעם עם תחושת הזדהות ובקשב רב לשמוע את האופן שבו הם מתמללים לעצמם את החוויות שלהם והבניית המשמעות לתוך החוויות. השאלות הקבועות היו:

1. ספרי לי מי את? שם, גיל, מקצוע, מצב משפחתי
2. מה סיפור המסע/טרנספורמציה שלך?
3. האם הגדרת הזהות שלך השתנתה לפני ואחרי המסע? באיזה מישורים אישיים היית מגדיר/ה התחוללו עיקר השינויים? (העצמה אישית, יכולת מסוגלות, השתייכות, בירור ערכי)
4. מבחינת פרקטיקה יהודית מה השתנה לפני המסע ואחרי?
5. המפגש עם אנשים משמעותיים אחרי הטרנספורמציה והיכולת לתמלל להם אותה, ומה היתה התגובה שלהם.
6. תחושה של שלמות ו/או אושר כתוצאה מהמסע/טרנספורמציה?

4.4. עיבוד נתונים

השיחות הוקלטו ותומללו ועיבוד המידע נעשה באופן תימטי / נושאי והתבססו על הסקירה התיאורטית בנושא מחקר אודות מסעות.

4.5 מגבלות המחקר

לגבי כלל בני השיחה שלי הכרתי את זהות הפוסט-מסע שלהם ולא את זאת שלפניו, לא הכרתי את סיפור המסע שלהם או את אלמנט הטרנספורמציה שחל בהם. מחקר זה מסתמך על דיווח המשתתפים אודות הגדרת זהות לפני המסע והגדרת זהות אחרי המסע. נרטיב המסע והזכרונות ממנו קהו במהלך השנים, ועדיין אני מקנה משקל רב לעובדה שבני שיחי תלו את השינוי הזהותי שלהם במסע.

חשוב על איתקה...

"[...]"

וכל הזמן חשב על איתקה
כי יעודך הוא להגיע שמה.
אך אל לך להחיש את מסעך
מוטב שימשך שנים רבות.
שתגיע אל האי שלך זקן
עשיר בכל מה שרכשת בדרך.
אל תצפה שאיתקה תעניק לך
ענשה.

איתקה העניקה לך מסע יפה
אלמלא היא
לא היית כלל יוצא לדרך.
יותר מזה היא לא תוכל לתת.

והיה כי תמצאנה עניה - לא
רמתה אותך איתקה.
וכאשר תשוב, ואתה חכם,
רב-נשיון,
תוכל אז להבין
מה הן איתקות אלה.

קונסטנטינוס קוואפיס

תרגום מיוונית יורם ברזנובסקי

מתוך קונסטנטינוס קוואפיס,

כל השירים הוצאת כרמל

5. "איתקה העניקה לך מסע יפה..."

עיקרי השיחות

על מנת להבין את המניעים והתהליכים המתרחשים בקרב היוצאים למסעות ניהלתי שיחות עם ששה אנשים שהתנדבו להתראיין למטרת עבודה זו ולספר את סיפור המסע האישי שלהם. השיחות הונחו על ידי, הבקשות המרכזיות היו:

1. רקע ביוגרפי, מה הוביל אותם ליציאה למסע, תגובות הסביבה ליציאה
2. סיפור המסע, רגעים מכוננים מהמסע
3. החזרה, ההשתלבות, השינוי

בפרק זה אציג את תמצית ארבע מהשיחות שערכתי. חשוב לציין שלמרות שחלק מהאנשים איתם שוחחתי חוו מסע של הגירה בחייהם, אני ביקשתי לדבר איתם על מסעות מהם חזרו אל אותה חברה ממנה יצאו.

דנה שרון

דנה בשנות ה-30 לחייה, דור שני בקיבוץ של השומר הצעיר, גרה בקיבוץ בו גדלה עם בן זוגה, סטודנטית בבית המדרש הישראלי לרבנות.

דנה גדלה בסביבה יהודית חילונית, והתחנכה בבית ובקיבוץ לחשיבה עצמאית הומניסטית שמאלנית. את החגים ציינו בעיקר במרחב הציבורי של הקיבוץ, הבית היה בהלימה מוחלטת לנרטיב הקיבוצי שאמר - לחגים היהודיים יש חשיבות, כך גם למסורת, אבל בצורה רלוונטית ותואמת את הקהילה, ולא ברוח האורתודוקסיה. דנה תמיד נמשכה לתכנים היהודיים:

"תמיד מאד אהבתי את החגים, מאד אהבתי תנ"ך, אני זוכרת את עצמי אוהבת יותר את פסחו חנוכה מפורים. דיברו אלי חגים משפחתיים, מקום של מסורות... התחלתי ללכת לתיקוני שבועות... משלב נורא מוקדם היה אישורי זיקה, היה חיפוש..."

המודל היחיד של דתיות שידעה שקיימת היתה היהדות האורתודוקסית, שערכיה לא התיישבו עם הערכים הליברלים עליהם התחנכה. אחרי השחרור מהצבא דנה יוצאת מכנס משתחררים בו שהתה כמה דקות אחרי שכלאחר יד נרשמה בדוכן הסוכנות היהודית להגשת מועמדות לשליחות במחנות קיץ בארצות הברית. בגיל 20 היא מגיעה למחנה בצפון קליפורניה, והיא זוכרת את השבת הראשונה במחנה - כולם יושבים במעין אמפיתיאטרון מתחת לחופת עצים יפהפיה. התפילה מרגשת מלווה בנגינה ושירה, ועל הכל מנצחת רבה קוויירית מסן פרנסיסקו

"ופתאום כאילו אני - כל האורות נדלקו, הייתי מוקסמת, מרותקת ומאוהבת בדבר הזה".

דנה חזרה למחנה בשנה אחרי, לתפקיד חינוכי. במהלך המחנה הראשון אחרי שצפתה במתרחש כמה שבתות, החליטה להתחיל ללמוד, להשתלב, לקרוא מהתורה ולנהל שיחות בנושא עם הדמויות המובילות סביבה - הרבה והאחראית על החינוך. ההתנסות בטקסים ופולחן יהודי במחנה היה מאד חלק מחוויית המחנה עבור דנה. היא מספרת -

"אם כולם הלכו לשחות בעירום, אז זה מה שעשינו. צוברים חוויות ששייכות למקום וזמן מסוים.

את

רובם לא אימצתי אל תוך חיי היומיום שלי".

בתוך קהילת המדריכים במחנה דנה מספרת שהסתדרה טוב יותר עם החבר'ה האמריקאיים מאשר עם החבר'ה הישראלים, ובילתה איתם יותר זמן בשיחות. עוד היא הוסיפה כי הבנים הישראלים השתלבו בצורה חלקה יותר לתוך הטקסים הדתיים, כי הם עשו בר מצווה הם "יודעים", הם הרגישו שם יותר בני בית. אחרי השנה השניה דנה הרגישה שמיצתה, ואין לה עניין לחזור למחנה. אחרי שחזרה

¹⁸ כל הציטוטים ערוכים מתוך תימלולי השיחות. את התמלול המלא ניתן למצוא כנספח בסוף העבודה

ארצה התחילה לשקול לימודי רבנות, ועדיין חשה שזה רחוק מהישג ידה. בהיברו יוניון קולג' חלק מתנאי הקבלה היו השתייכות לקהילה של התנועה ותואר שני, לדנה לא היה לה אף אחד מהם ולמרות שהקהילה בגזר קרובה אליה פיזית, היא לא ידעה שהם שם. אחרי החזרה לארץ המחשבה של לחפש את מה שגילתה במחנה בישראל נקטעת מאד מהר. היא מחפשת באינטרנט אבל שום דבר לא נראה לה מזמין, היתה תחושה שזה מה שקורה שם, וכאן זה אחרת, אי אפשר לשחזר את החוויות משם, כאן. חשה שאין לה את מי לשתף בגילוי החדש ושזה ערטילאי מדי מכדי לזנוח את התכנית ללכת ללמוד ספרות ולהתקדם באקדמיה לדוקטור בספרות. כשדנה משתפת את הוריה והחבר, הקונצנזוס הוא שאם יש דבר פחות פרקטי מלימודי ספרות, זה לימודי רבנות. ואז דנה עוברת לירושלים ללמוד ספרות באוניברסיטה העברית ומתחילה לחפש "גם חברים וגם את הדברים שילכו איתי יד ביד" (את המקומות שקיימים במרחב הציבורי שתוכל לקחת בהם חלק ושמדברים את הערכים בהם היא מאמינה א.מ.). דנה מתחילה להתנדב בבית הפתוח, ומרגישה ש"הסיפור היהודי כאילו נשכח". התכנית שלה היתה להמשיך לתואר שני, ואז בשנה ג' ללימודים היא פוגשת את שי, בן הזוג הנוכחי שלה. לשי יש תואר ראשון בפילוסופיה ומחשבת ישראל ותואר שני בפילוסופיה. הקשר מאד מאפשר לדבריה מרחב לחקירה. אחרי מחלה של אמה, וטיול בן חודש בחו"ל, דנה מחליטה לעזוב את המסלול לתואר שני, לקחת הפסקה מהלימודים, ומתחילה לעבוד במכון מנדל למנהיגות – חווייה מאד חיובית. שנתיים מאוחר יותר דנה ושי מחליטים להתחתן ושילוב של פרקטיקה ואידיאולוגיה מובילים אותם לחפש אלטרנטיבה לרבנות האורתודוקסית. יש תיאום בין שי לדנה על הרצונות לגבי החתונה ומוצאים את דרורי יהושע מקהילת דגל יהודה שיחתן אותם, וגם יתקבל בלי קשיים אצל המשפחות שלהם. במהלך מפגשי ההכנה לחתונה, וכחלק מהרצון להבין יותר לעומק מנהגי חתונה, ומקום הכלה ביהדות, דנה מגיעה לעמוד פייסבוק – "אני פמיניסטית דתית ללא חוש הומור" שם היא פוגשת את הרבה אלונה ליסיצה, וקובעת איתה הדרכת כלות.

"והנושא היהודי שקברתי כל כך, ברגע אחד צף ועולה"

ודנה מחליטה שאולי זו שעת הכושר. חצי שנה אחרי החתונה דנה נרשמה לתואר שני במכון שכטר כצעד ראשון לקראת הקבלה ללימודים. במקביל דנה מתחילה לעבוד בתור יו"ר הבית הפתוח בירושלים, ואחרי שלושה חודשים שירה בנקי ז"ל נרצחת במצעד הגאווה. אני ישר פונה לרב גלעד קריב, לרבה נעה סתת ולרב יזהר הס. רצינו קולות יהודיים מתונים. בשלב הזה כבר היתה דבת גאווה בקהילת כל הנשמה, כחלק מהועדה המארגנת דנה הכירה א תענבר בלוצר-שלם (אז סטודנטית לרבנות א.מ.), את המנכ"ל לשעבר של כל הנשמה – דני סביץ, דנה מעידה שהיה לה ברור שאלה המרחבים שנוח לה בהם. ואז בעצרת במוצ"ש (המצעד היה ביום חמישי) גלעד קריב פונה אליה, ושואל "מתי את באה לקולג'?". ב 2016 התחלתי ללמוד בתכנית לרבנות. על השאלה לדנה איך היא מזדהה היום היא עונה-

"בודאי לא אתיחס אל עצמי כחילונית, הרבה יותר אדבר על הדתיות שלי, היום הרבה יותר אדבר על עצמי כיהודיה רפורמית, אני מודעת היום לכך שהמונחים האלה בחברה הישראלית כל כך צבועים ו"תפוסים".

דנה גם מתייחסת לחרדות של האנשים סביבה על השינוי שחל בה, ושעם הזמן כשהבינו את התהליך יותר לעומק, הם קיבלו אותו בהבנה.

ולנטינה הומנקו

ולנטינה בת 31, גרה בחיפה, מנהלת את סניף הלל באוניברסיטת חיפה ובטכניון. לפני שיצאה למסע בו חל בה שינוי ולנטינה היתה מזדהה כיהודיה שעלתה מרוסיה. אחרי המסע אליו יצאה היא מזדהה כישראלית, יהודיה, שעלתה מרוסיה. ולנטינה נולדה בהרי אורל שברוסיה ועלתה עם משפחתה ארצה ב 1990. הפעם הראשונה בה ביקרה בארץ זה היה להשתתף בחתונה של בן משפחה, ונאמר לה אז לראשונה שיש לה קשר ליהדות/ לישראל. בגיל 10 אמה החלה לעבוד במסגרת הסוכנות היהודית ברוסיה ושם החלה להיחשף יותר לתכנים יהודיים והשתתפה במחנות קיץ של הסוכנות. בגיל 17 עלתה לישראל במסגרת תכנית סל"ה – (סטודנטים לפני הורים), למדה עברית, שירתה בצבא ונרשמה ללימודים באוניברסיטת בר אילן. בשנה השלישית של התואר עבדה בסוכנות היהודית, והמשיכה ללימודי תואר שני בסוציולוגיה יישומית וארגונית באוניברסיטת חיפה. אחרי הלימודים יצאה ולנטינה לשליחות בת שנתיים מטעם הסוכנות במסלול עמיתי ישראל (בקמפוסים א.מ.), באוניברסיטת מסצ'וסטס באמהרסט. לאחר חזרתה ארצה היא הצטרפה לתכנית מנדל למצינות של הסוכנות. ועבדה במשך שנתיים בפיתוח הון אנושי עבור הסוכנות היהודית. לפני ארבעה חודשים עברה לחיפה לנהל את הלל באוניברסיטת חיפה ובטכניון. ביקשתי מולנטינה לספר על השליחות שלה.

"אני לא מהשליחים שיאמרו יצאתי ישראלית וחזרתי יהודיה. אני יצאתי יהודיה וחזרתי יהודיה, ועד היום אני מגדירה את עצמי חילונית. אני כן שומרת שבת וכשרות, וזה מתוך הרצון להרגיש חלק מהעם."

בחווייה של ולנטינה, הנסיעה לשליחות והיותה שליחה מטעם הסוכנות היהודית בקמפוס בארה"ב חיזקה את הזהות הישראלית שלה.

"הטרנספורמציה שלי במהלך השליחות היתה מלהיות עולה חדשה שמגיעה (מישראל א.מ.) לקהילה יהודית בתפוצה שלישית, ונהייתי ישראלית [...] בישראל אני לעולם אשאר עולה מרוסיה [...] ובארה"ב בפעם הראשונה הייתי הישראלית."

ולנטינה מספרת שהריחוק מישראל, הזיהוי שלה כישראלית, איפשר לה גם לחזור ולשייך לעצמה את הזהות הרוסית.

"אני חושבת שמתוך המקום הזה של הבטחון בזהות שאף אחד לא פקפק בה, והשייכות שאף אחד לא פקפק בה, יכולתי להתפנות ולחשוב ולגעת במרכיבי זהות נוספים. הזהות הזאת שדחקתי למשך שנים מתוקף שאיפה להשתלב כמה שיותר בחברה הישראלית, בארה"ב דווקא איפשר לי את המקום הזה".

ולנטינה מתארת שעד השליחות שלה השליחים מילאו תפקיד נישתי וצר, מורכבות הזהויות שהביאה איתה איפשרה לה לייצר מרחב רחב יותר לחיבור של סטונדטים רבים יותר לפעילות של הלל. ולנטינה עשתה וממשיכה לעשות מאמצים לצאת מהמשבצת של "דוברת רוסית" שמופנית לעבוד בעיקור עם קהלים דוברי רוסית, בעקבות ההתנסות שלה, וההתעקשות למצב את עצמה אחרת הצליחה לקבל תפקידים שלא בהכרח צובעים אותה כך. היא מכירה בכך שזה לא היה רק תלוי בה..

"בכל שלב בחיים פגשתי אותו גרום, אותו אדם שהאמין בי ונתן בי אמון ואמר שאני ישראלית מספיק בשביל לצאת לשליחות [...] בשביל לעבוד היחידה למשאבי אנוש [...] בשביל נהל את הלל".

החזרה ארצה אחרי השליחות עבור ולנטינה היתה קשה. החשיפה להווייה יהודית אחרת בקמפוס שהרגישה מדויקת יותר עבורה מזו שהכירה עד אז בישראל. הבחירה להיות יהודית וישראלית היא בחירה חדשה עבורה שהיא לא היתה מודעת אליה לפני הנסיעה.

"השנה הראשונה היתה איומה. אני השווייתי את השנה הראשונה לשנה הראשונה לאחר העלייה

[...] היה מאד קשה לספר על זה ולדבר את החווייה. [...] הקהילה שכל כך חיפשתי וכל כך

היתה

לי בארה"ב פתאום פה במדינת היהודית הייתי צריכה לעבוד יותר קשה. זה מסובך. בארה"ב הסטודנטים עושים מאמץ. הם יהודים מבחירה. בחרים ביהדות שלכם כל יום מחדש".

ניב (שם בדוי)

בן 56, נשוי ואב לשלושה, רב רפורמי ומורה בקהילה עד סוף שנות ה-90 ניב עבד בהיי טק, בתקופה של שגשוג כלכלי ופריחה גדולה של התחום. למרות ההצלחה המקצועית והכלכלית ניב הרגיש חסר, ומחליט אחרי לבטים רבים לפרוש מההיי טק ולחפש עבודה בתחום של חינוך.

"יש בי איזשהו בור רגשי שלא מצליח להתמלא. לא משנה מה אני עושה בעבודה וכמה

אחריות

נוספת עלי ואיזה חברות מרגשות אני מייצג בארץ. אני מגיע הביתה חסר, שלא לומר עצוב.

סביב

סוף 1998 תחילת 1999 אני באיזשהו שלב בא ואומר לאשתי, אני צריך את התמיכה שלך

להעז

לקום ולעזוב את את כלוב הזהב הזה".

כשהוא רואה מודעת דרושים - לתפקיד של שליח בסוכנות היהודית, שני ארועים מהעבר שלו מהדהדים בקרבו. ארוע ראשון מימי מלחמת יום הכיפור משלחת של איזושהי פדרציה מגיעה למקלט בו הוא נמצא עם עוד ילדים בקיבוץ בו הוא גר בצפון נארץ, ולמקלט נכנסת נציגה מהמשלחת ואיתה מזוודה מלאה בצעצועים לשעשע את הילדים. ארוע שני משנות העשרה לחייו, הוא נבחר למשלחת נוער של העיר בה הוא גר בשיתוף עם משרד החוץ במסגרת הביקור ניב נחשף לקהילות יהודיות מגוונות, דבר שמשאיר עליו רושם חזק.

"משהו בחיבור שבין המפגש במקלט ב-1973, והמפגש עם יהדות אמריקה בקיץ 81, מייצר

איזשהי

חוויה של עמיות יהודית בלי שאני כמובן יודע לתת לזה את השם, של ערבות הדדית ושל תלות.

ואני

זוכר להם, להם ששהיה לי קשה והייתי במצוקה והייתי בצרה, הם חשבו עלי היה להם אכפת ממני."

שני הארועים בשילוב הרצון לעסוק בתחום חינוך מניעים אותו לפעולה. אחרי הגשת מועמדות לשליחות ושלבי המיון השונים, ניב ומשפחתו נוחתים במדינה במרכז ארה"ב. ניב מאמץ עצה שהוא מקבל מהשליח שהיה לפניו – לקחת שנה ללמוד את הקהילה ומהקהילה. "אני את העצה שלו לוקח ומאמץ בשתי ידיים, ברוב הזמן אני נפגש שם, ואני לא מגזים, מאות אנשים מארגונים יהודיים שונים. אני יושב עם ספר של הפדרציה וקיף בעבודה יסודית את כולם".

לניב יש רגע של התפכחות בו הוא מבין את ההבדל בין החיים היהודיים בישראל לחיים בקהילה יהודית מחוץ לישראל.

"[...] אני מסתכל על האגם ואני מרגיש שאני מתחיל לבכות. ואני שואל את עצמי מה הסיפור?

האם אני מתגעגע? והתשובה היא לא. אני בוכה על העושר היהודי התרבותי המורשתי

הקהילתי.

שאני צריך לטוס 5000 מייל מהבית כדי לגלות אותו. אני בוכה על השחור ולבן שיש בארץ. או שאתה אורתודוכס, או שאתה חילוני, ואם אתה חילוני, אל תיקח בעלות ואל תלמד. כאן אני בן בית בכל אחד מבתי הכנסת. אני מגלה כאן פלטה של צבעים כמו שיש בטמבור, לא כמו שיש בעולם כשהמצלמות היו שחור לבן. זה גם מרגש אותי מאד וגם מעציב אותי מאד".

ניב מחליט שאחרי החזרה ארצה הוא רוצה למצוא דרך לשלב את החוויה היהודית שלו מהקהילה בארה"ב, בחיים שלו בישראל, בעיקר בתחום שבו יעסוק. לימודי הרבנות הם לא רעיון מיידי. אחרי התלבטות הוא יוצר קשר עם ההיברו יוניון קולג' בסינסינטי, ובשיחה זו הוא לומד לראשונה על ההיברו יוניון קולג' בירושלים. ניב מגיש מועמדות ללימודים בירושלים, ומתחיל ללמוד אחרי החזרה ארצה.

תגובת הסביבה של ניב מתקשה להבין את המהלך שהוא עושה, איך יתפרנס? ובת הזוג שלו חוששת שאורח החיים המשפחתי שלהם ישתנה. בת הזוג הסתכלה על המציאות מנקודת מבט ישראלית, איך זה יתקבל? מה יבינו מזה החברים? ואכן לדבריו בקרב החברים רצה שמועה "הנה ניב התחרד". אז גם למשפחה היה תהליך של הסתגלות. במבט לאחור, כבר 20 שנה מאז החזרה מהשליחות, אין לו חרטות.

"אמונה זה דבר שכנראה נולדתי איתו, כילד בן חמש הולך בשבילי המשק אני מאד עצמאי ואני מבקש מאלוהים שישגיח עלי כי יש הרבה סכנות מסביב [...] הקיבוץ לא דתי ואני לא דתי אבל יסודות של אמונה ורוח נטועים בי כבר אז. התקופה בארה"ב נתנה לזה שפה וצורה וייעוד." ניב מסכם ואומר שאם לא היה היום רב, היה מנהל בית ספר איפשהו. שבעשייה שלו היום יש מקום מרכזי ל"איש באמונתו יחיה" והקושי לייצר את המציאות הזאת באמת בחברה הישראלית היא קושי שמניע אותו לפעולה, שמייצר אצלו אתגר.

לנה

בת 39 נשואה עם שני ילדים גרה במבשרת.

מלמדת ומרצה על נושאים שקשורים ליהדות והחברה הישראלית. מורת דרך ומוסיקאית. סיימה לאחרונה לימודי רבנות במכון הרטמן. עד שיצאה למסע שחולל בה שינוי, היתה מזדהה כסבטה, מוסיקאית.

לנה נולדה במוסקבה ועלתה ארצה בגיל 8 עם הוריה. הם היו מהעולים בגלי העלייה הראשונים מבריה"מ לשעבר. מאז גיל 5 היא מנגנת בפסנתר ושרה במקלה. עם ההגעה לארץ, אחרי הרהוט הבסיסי לבית הוריה קנו פסנתר כדי לא לקטוע את לימודי המוסיקה שלה. כילדה ונערה שרה במקלה מורן – מהמקהלות המובילות בארץ והמשיכה ללמוד פסנתר באינטנסיביות. ניגשה לבגרות במוסיקה וויתרה על "מוסיקאי מצטיין" שהוצע לה בצבא לטובת שירות קרבי. אחרי השחרור עשתה תואר באקדמיה למוסיקה בירושלים ובמקביל עשתה תואר בלימודי מזרח אסיה. בעקבות עבודה סטודנטיאית כמלווה קבוצות תגלית החליטה עם סיום התואר הראשון לעשות קורס מורי דרך, אליו נרשמה במקביל להרשמה ללימודי תואר שני בליווי והכשרת זמרי אופרה. מלימודי הוראת הדרך מאד נהנתה, והיא הרגישה שהיא "חיה את החלום" משלבת בין שתי האהבות שלה, כשהוראת הדרך זה מעין הגשמה של חלום, בלי כוונה לעסוק בזה ממש בעתיד. בין שנה א' לשנה ב' בלימודי התואר קיבלה מילגה מלאה ליסוע לגרמניה ללמוד גרמנית למשך חודשיים.

"ככה הגעתי לברלין [...] ברלין היא מאוד קטנה, יחסית [...] התחבורה הציבורית בה היא מאוד מאוד נגישה [...] אפשר להכיל אותה [...] שאת יודעת איפה התחלה איפה סוף. דבר שני זו עיר של אפשרויות בלתי נגמרות. היא כאילו עיר שאפשר לחלום בה ולהגשים בה.

והיא גם עיר שאת יכולה להיות מי שאת רוצה וזה ממש בסדר, כאילו לאף אחד לא אכפת.

[...] את באמת יכולה להיות מי שאת רוצה ואף אחד לא מבקר אותך, אף אחד לא שופט

אותך. את באמת יכולה להמציא את עצמך מחדש".

לנה מתארת את הסצנה של המפגש של מוסיקאים מכל העולם בברלין, את הכשרון, ואת המקום לכל אחד ואחת להיות בעשייה. היא מפיקה כמה קונצרטים בומסגרת אחד מהם פוגשת מוסיקאי מפקיסטן,

עם תואר במנהל עסקים מאוניברסיטה בלונדון בזכות מילגה שקיבל, ולמרות היכולת שלו להיכנס

לעולם העסקי, ולהצליח כלכלית הוא בחר להיות מוסיקאי. לנה מספרת עליו (ערוך מתוך הראיון) -

"אני הייתי איתו מאחורי הקלעים ואז באתי לאולם, ממש רגע לפני שהוא עלה לבמה עם איזה

מלבוש כזה מסורתי וניגן על כל מיני כלים והיה לו ניצוץ בעיניים שפשוט הימם אותי. ידעתי

שהבן

אדם הזה לא כמוני. אני מאז שאני זוכרת את עצמי מקבלת חינוך מוסיקלי, והוא מגיע ממקום

בכלל

לא מקובל ללמוד בה מוסיקה, וכדיין הוא מצליח לעשות כל כך הרבה. התשוקה שלו למוזיקה

היה

כל כך עמוק בפנים ברגע שהוא עלה לבמה וראיתי את האור הזה, את הזרקור הזה בעיניים

שלו,

פתאום נחתה עלי איזה תובנה שבאמת לעשות מוזיקה צריך רק כשמבינים שאי אפשר לעשות

שום דבר אחר, לא כי לא יכולים, אלא כי הלב לא פנוי. ואני תמיד עשיתי מוזיקה אבל תמיד גם

רציתי לעשות דברים אחרים, כופתאום הייתה תובנה שהייתה כל כך ברורה, כאילו לא היו שם

ספקות בכלל. זה היה פשוט וואו וידעתי שזהו, שזאת נקודת אל חזור בחיים שלי. ידעתי שאני

נועדתי לעשות חינוך יהודי וחינוך של ארץ ישראל וזה הולך להיות הגורל שלי והעתיד שלי".

בעקבות הרגע הזה לנה מחליטה לפרוש באופן מיידי מלימודי התואר השני, ומבלה את שארית הזמן

בברלין בחיפוש, שיטוט, שיחות, ביקור באתרי הנצחה ומחנות ריכוז.

" ממש עשיתי עם עצמי תהליך עמוק של חיפוש זהות מהותי מאוד. גם בזכות איזושהי קרובת

משפחה שחיה שם, גם סרטים שראיתי, גם ממש הלכתי ברחובות ו... פשוט ברלין היא מאוד

יהודית, מבחינת מזרח ברלין וכל בעצם מרכז החיים שלי היה במזרח ברלין וממש כאילו הלכתי

ברחובות וחיפשתי וחקרתי ונסעתי למחנות. עברתי באמת חוויה מאוד מאוד עמוקה ככה של

חיבור

ממש מהבטן וכאילו הרגשתי ישר את כל החושים שהתחילו את המסע העמוק שלי מאז

שנולדתי

לעולם בערך, עוד מהסיפור הביוגרפי המשפחתי שלי, היהודי. וכשחזרתי לארץ הודעתי

לאקדמיה

למוזיקה שאני לא ממשיכה ללמוד".

לנה שיתפה אותי בסיפור מעניין אודות השם שלה –

"[...] אני באמת המצאתי את עצמי מחדש וזה התחיל בזה ששיניתי את השם שלי. השם המלא שלי זה סבטלנה כשנולדתי ברוסיה ב-1982 קודם כל קיבלתי שם עברי שהוא שפרה על שם סבתא רבה שלי, ככה אבא שלי קרא לי וזה השם הראשון שקיבלתי בעולם וככה רשמו אותי בבית הכנסת במוסקבה וככה יועדתי להיות. אבל בכל זאת 1982, רוסיה הקומוניסטית, אמא שלי התעקשה, אחרי חודש והרבה ויכוחים הם הגיעו לשם "סבטלנה" שזה אור ברוסית. וכשהגעתי לארץ בגיל 8 זה היה שנות ה-90, הייתי הילדה היחידה דוברת רוסית בכיתה, כיתה ג' ביום הראשון בבית ספר המחנכת החליטה שיקראו לי "אורה" והיא לא שאלה אותי. ואני חשבתי שזאת הדרך להיכנס בפנים וכך היה, מכיתה ג' עד ח' הייתי אורה, דיברתי רק עברית. בכיתה ט' הגעתי לתיכון ששמה בכיתה של 40 היינו 18 דוברי רוסית ואז חזרתי להיות סבטלנה או סבטה עד שהגעתי לצבא ובצבא בגלל תפקידים מאוד בכירים וגם איפה ששירתי בחיל שכמעט לא היו בו דוברי רוסית אז מצאתי איזה איזון בין לבין. זה מין מסע חיים ארוך של חיפוש ובשנות ה-20 שלי ככה זה לא ישב לי טוב ובאמת רציתי לשנות וחשבתי שאני אחזור לשם העברי שלי שזה שפרה". שנתיים אחרי שאביה נפטר, בגיל 23, בשיחה לילית עמוקה עם דוד קרוב עלה ביניהם גם העניין של השם.

"את השם שלך ההורים שלך נתנו לך, אל תמחקי את זה, אבל מה דעתך לקחת את החלק

השני

של השם? ככה גם יהיה לך משהו חדש וגם את לא תמחקי ככה בתעודת זהות את מה

שההורים

שלך בחרו לך [...] (בברלין א.מ) נכנסתי לבית ספר אז שאלה ראשונה זה "איך קוראים לך?"

וישר

אמרתי "קוראים לי לנה" וזה זרם. ובאמת הרגשתי שמשוה קורה, שמשוה משתנה. באמת אני

הרגשתי שאני ממציאה את עצמי מחדש¹⁹."

אני מנסה לסכם את השיחה עם לנה...

"מורה שהיה לי לפני הרסיטל סיום של תואר שני אמר לי "את צריכה הרבה יותר מאמצים מכל

אדם אחר שאני מלמד כי כל בן אדם אחר שאני מלמד מבין שהוא צריך לשבת ולהתאמן שעות

על

גבי שעות על גבי שעות אבל לפחות הוא עושה רק את זה. אצלך יש את המאמץ שאת צריכה

¹⁹ ד"ר מיכל רום בספרה "אז איך קוראים לך עכשיו?" בהוצאת פרדס כותבת על משמעות השם כחלק בלתי נפרד מזוהותה של כל אישה. "שינויי שם נדרשים כצעד משלים לסימון שינוי זהותי עמוק... לפעמים נראה שאלה לא יושלמו במלואם אם לא יתלווה אליהם גם שינוי שם. (שם, ע"מ 31). רום מצטטת את מחקריו של צירלס הורטון קולי שניסח את תיאוריית "העצמי במראה" והצביע על התפקיד המרכזי שיש לשם בעיצוב מושג העצמי.

להתגבר על עצמך, על התודעה שאת מבינה שצריך לשבת ולהתאמן
 אבל גם באותו רגע יש לך
 מיליון מחשבות על 'יאם יכולתי להיות עכשיו, ויכולתי להיות במצדה
 ויכולתי להיות עכשיו... אז
 כאילו יש לך מאבק כפול". והמילים האלה נחקקו אצלי חזק. אז אני
 חושבת שבאמת התובנה הזאת
 שסיפרתי לך עליה בהתחלה שאני באמת מחשיבה אותה כרגע מכונ
 בחיים שלי שבאמת אני
 מבינה שאי אפשר גם וגם. למוזיקה צריך להיות מסורים וזה פשוט לא
 יכול להיות אחרת ואני לא
 מסוגלת לעשות את זה. אני מסוגלת רק בגם וגם וכנראה שפשוט נועדתי
 לעשות משהו אחר יש בי
 משהו מאוד חסר שקט, וזה נראה לי פשוט גם משהו כזה מובנה באופי
 שלי שכנראה תמיד יהיה. אבל עכשיו הגעתי. אין ספק. באמת שאין ספק.
 אני חושבת שאני באמת נועדתי לשרת את העם
 היהודי בכל רמ"ח איברי, באמת."

6. למקום שלבי אוהב לשם רגלי מוליכות אותי...

(תוספתא, סוכה ד, ב)

ארבעה שלבים עיקריים נרקמים לפני בהקשר למסעות מתוך השיחות שניהלתי
 1. לך לך – הקריאה

כהן טוען כי נסיעות הן מעין בריחה של האדם המודרני ממצאות חיינו על מנת
 לבסס את זהותו, בעקבות הנסיעה האדם מפתח מודעות לאישיות של עצמו.
 היחיד יוצא למסע בעקבות לחצים בהם הוא נמצא, בשל הרצון או היכולת שלו
 לעמוד בציפיות שהחברה מציבה מולו. עבור בני השיחה שלי מטרת הנסיעה לא
 היתה התרחקות על מנת לחזור ולאשרר את הסדר הקיים, לפי הטיפולוגיה של
 כהן הנוסעים איתם אני שוחחתי נעים בין מה שהוא מגדיר תיירות התנסותית
 ותיירות אקזוטנטציאלית. אנשים ששומעים את קריאת ה"לך לך" אבל הם לא
 יודעים בזמן אמת להסביר את פשר הקריאה. דנה נרשמה לצאת למחנה קיץ
 לאחר יד, כחוויה, לנה נסעה לברלין כדי ללמוד גרמנית ולעשות מוסיקה,
 ולנטינה הרגישה שהציאה לשליחות תהיה מימוש מקצועי והיחיד שיצא כי ידע שזאת דרך לחולל בחייו

שינוי הוא ניב, אם כי את השינוי כבר החל לעשות לפני היציאה למסע, המסע גילה לו את הדרך הנכונה עבורו.

המדרש מספר שה"לך לך" של אברם מגיע אחרי ניתוח הפסלים בבית המלאכה של אביו. אצל בני שיחי היחיד שניתן עם ההליכה היה ניב. וגם שם הניתוח הוא מקצועי וכלל לא במישור האישי. שמחאי טוענת שהיציאה למסע מונעת מכוחות דוחפים וכוחות מושכים. הכוחות הדוחפים מורכבים מתחושות של תסכול וביקורת כלפי החיים בחברת המקור, תסכול שלא תמיד נמצא על פני השטח. תסכול שמסווה את הפוטנציאל הטמון באותו אדם שעדיין לא מוצה. אצל דנה היה כיוון ורעיון כיצד למצות את הפוטנציאל שלה. היא החלה לסלול את דרכה באקמיה, והציבה לעצמה יעדים ברורים. הביקור במחנה עורר בה משהו שלדבריה היה תמיד שם אבל לא קיבל את מלוא תשומת הלב/ ההתייחסות. היא מתארת משיכה לחגים, לטקסים הקשורים בטקסט, תחושה של עניין ורצון להתעמק שמלווה בתחושה ש"זה" (הדת א.מ) לא שלה.

2. מארצך וממולדתך...

פיליפ פירס מתייחס לנסיעות כמעין בריחה של האדם המודרני ממתיאות חייו על מנת לבסס את זהותו, וכן טוען שהתיירות מעידה על מערכת היחסים בין האדם המודרני לבין התרבות בה הוא חי. חוקרים מדברים על ההתרחקות כמאפשרת שחרור מלחצים. קיימת ההבנה שהיציאה למקום אחר מורכבת מכוחות דוחפים וכוחות מושכים. הכוחות הדוחפים מורכבים מתחושות של תסכול וביקורת כלפי החיים בחברת המקור, אשר מניעים את האדם לצאת אל מקומות אחרים. הכוחות המושכים הם איכויות שונות שהפרט אינו יכול למצוא בחברת המוצא שלו, והוא נדרש לחווייה התיירותית כדי להשיג. נוצר רצף עליו "עומדים" תיירים שעמדתם נעה בין קונפורמיות לחברת המוצא לבין מרידה בה. (מרידה בערבון מוגבל).

עבור כל אחד מבני שיחי הם השאירו משהו / מישהו מאחור, אם כי מתוך הרעיונות עולה שהם לא בהכרח ראו את העזיבה. כמו בנהיגה, מי שאוחזת בהגה מתבוננת קדימה, ההתרחקות מתרחשת במראה, ונראית לעין רק אם בוחרים להסתכל עליה. ממולדתך מארצך ומבית אביך... כל אחד מבני שיחי יודעים היום, ברטרופסקטיבה, להתבונן במראה ולראות מהו הדבר ממנו התרחקו, שההתרחקות ממנו איפשרה נביטה של משהו נוסף. ולנטינה השאירה מאחור את הזהות של העולה החדשה מרוסיה שעזרה לזהות הישראלית שלה לצוף אל פני השטח²⁰, היציאה למסע גם איפשרה לה לחבק מחדש את

²⁰ התהליך שעבר על ולנטינה מרתק כי זהות ה"ישראלית" היא משהו שזיהתה ורצתה עוד לפני שיצאה למסע אבל לא היה בהישג ידה. הזהות ה"רוסית" שלה מעולם לא עזבה אותה, אבל היא התכחשה לה. היא למעשה לא באמת גילתה משהו חדש בנסיעה, אבל האופן בו אחרים התייחסו אליה, איפשר לה להיות גם וגם וגם. ישראלית, יהודיה, רוסיה. ברגע שמצאה דרך ליישב את זה מחוץ לחברת המקור שלה, כששבה ארצה הזהות כבר היתה מגובשת, ולא היה בזה דבר זמני.

זהותה הרוסית. ניב השאיר מאחור את המוכר והנוח, הסלול והבטוח. היציאה שלו ביקשה התנערות חשיפה והיכרות לעולמות חדשים.

אצל דנה התהליך היה ארוך מאצל האחרים, הדבר אותו היא השאירה מאחור זה הבטחון בדרך אותה בחרה. ברגע שנרשמה למחנה הקיץ בחטף, ויצאה אליו, היא הכניסה ספק במסלול שסללה לעצמה, בטחון בדרך שהיה צריך להישמט ולו רק לחודשיים על מנת להכניס ספק ולאפשר לרעיון חדש לחלחל. לנה יצאה מבית אביה – שטיפח בה את המוסיקה מגיל 5 במציאות משפחתית מורכבת, המוסיקה והלימוד שלה היו קדושה. מארצה וממולדתה – לנה לא פסקה במקביל ללימודי המוסיקה לטפח לימודים שיעמיקו את השורשים שלה בארץ חדשה. עבודה עם קבוצות תגלית, הוראת דרך, ולימודי יהדות. לנה השאירה מאחור את המקום בו עמלה כל כך קשה לאחות את העולמות האלה יחדיו, השחרור מעבודת ההלחמה של נושאים שלא טבעי להם לדבוק זה בזה. ההתרחקות מהמקום הזה איפשר לה לראות בבהירות מה הוא הדבר בו היא רוצה לעסוק באמת.

3. אל הארץ אשר אראך

כפי שנכתב במבוא, אני מוצאת כאן שתי נקודות שמבקשות התייחסות: "אל הארץ" – מקום אמיתי, ידוע, איזושהי כתובת גם אם לא ידועה אבל קיימת ללא ספק. "אשר אראך" – מישהו מלווה אותך במסע.

לא די **לעזוב** בית אבא, יש צורך **להגיע** למקום אחר. על פי כהן התיירות המודרנית מניחה כי 'אי שם' קיימת חווייה שלא ניתן להשיג אותה 'כאן'. כשתיירים מניחים את הסביבה המוכרת מאחוריהם הם חושפים את עצמם למרות משתנות של הזרה וריחוק מהמוכר, כל אחד לפי יכולתו. פונג וצ'יאה במחקרם מתייחסים לאורך המסע, מידת החשיפה ואינטראקציה עם אנשים מקומיים במהלך הביקור כדברים שמקדמים את הטרנספורמציה הזהותית בעקבות המסע.

כל בני שיחי משתפים בשיפורים על קשרים שרקמו עם אנשים שפגשו במהלך המסע. לנה מספרת על מוסיקאי פקיסטני שפגשה והמפגש איתו טלטל אותה, וגרם לה להבין שלא נועדה להיות מוסיקאית. במסע שלה ליוו אותה שני אנשים אליהם התייחסה שפגשה בנקודות שונות. אנשים אלה קרובי משפחה, ניהלו איתה שיחות משמעותיות שעזרו לה להכניס להקשר את התהליכים שהיא עוברת, ולעזור לה לקדם את החשיבה שלה אודות צעדים הבאים ובחירות שעליה לעשות.

דנה פגשה במחנה מנהלת חינוכית ורבה רפורמית איתן ניהלה הרבה שיחות, שהיוו עבודה דוגמא, והרחיבו את התפיסה הקוגניטיבית שלה אודות תפקידי נשים בתוך עולם דתי ליברלי.

ניב מספר על קבלה מוחלטת אותו ואת משפחתו על ידי רבנים מזרמים שונים במהלך השליחות. תמיד הוזמנו לארוחות שבת, תמיד היו איתו בשיחה פתוחה וכנה, והקבלה הזאת פתחה לו עולם.

"אני מגלה שהעולם היהודי בחו"ל הוא פלטה של צבעים ולא כמו שראיתי אותו עד עכשיו כמו

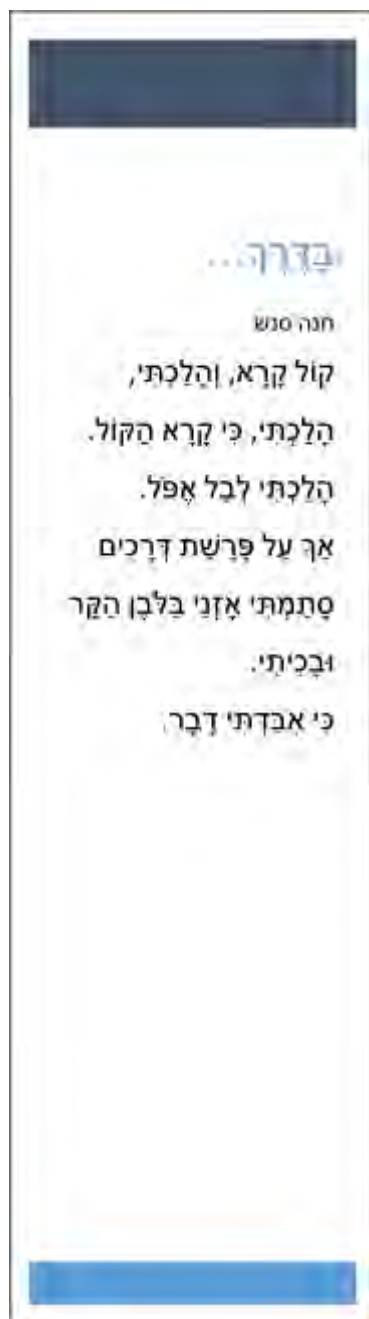
סרט בשחור לבן, וזה מרגש אותי מאד ומעציב אותי מאד."

ולנטינה מספרת על מפגשים שלה עם קהילת דוברי רוסית, ישראלים, והאינטראקציות איתם ששיקפו לה משהו על עצמה, ששאלו אותה שאלות שבהמשך היפנתה לעצמה, ובזכותם הצליחה במשימת הלחמת הזהויות.

4. ואעשך לגוי גדול [...] והיה ברכה

על פי שמחאי החווייה התיירותית היא חווייה שראשיתה וסיומה הם מעבר לגבולות הזמן והמקום הקונקרטיים בהם אדם מאמץ את תפקיד התייר. חוקרים שמתייחסים לטרנספורמציה שחלה בזהותו של תייר בעקבות המסע מדברים על למידה טרנספורמטיבית, למידה שנובעת מתוך דילמה שמאגרת אמונות ודעות והתוצאה שלה היא הטמעה של נקודות מבט חדשות לתוך המודעות העצמית. גם אם החזרה לארץ מחייבת לשוב ולהתחשב בדרישות החברתיות, ההכרה בתהליך האישי שהתרחש בטיול אינה נמחקת. החיים בארץ אינם מבטלים את המודעות החדשה לתחומי חיים שהיו שוליים או שכלל לא היו חלק מחיי המטיילים לפני שיצאו לטיול. הטיול עוזר לתיירים לקבל על עצמם תפקידים חדשים שאינם אפשריים בחיי השגרה ודרך כך מאפשר להם בניית זהות חדשה. פונג וצ'יאפה מתייחסים ליכולת התייר ללעשות רפלקציה על המסע כגורם שמקדם טרנספורמציה זהותית בעקבות מסע. כל בני שיחי מספרים על חזרה מורכבת, צורך ליישב חוויות מ'שם' לתוך המשבצת אותה עזבו, וכולם שמחים על השינוי. אף אחד או אחת מהם. לא הביעו חרטה. כולם סיפרו א תסיפור המסע שלהם מספר רב של פעמים ובהיותם אנשי הגות, אנשי חינוך, היכולת הרפלקטיבית שלהם מפותחת וניכר שהם מעבדים את המסע שלהם כל פעם שהם מספרים עליו מחדש. ברור לי תוך כדי שיחה שעיבוד זה מאשרר להם את הבחירה שהם עשו מחדש. דנה אחרי לבטים ומורכבות למצוא את המקום לתת ביטוי לעולם היהודי ליברלי בעל ערכים הומניסטיים היום חיה כבר שנים עם בן זוג שתומך בחיפוש שלה, ואמורה להיות מוסמכת כרב בנובמבר 2021. לנה גם היא במסלולים של לימודים לרבנות, מלמדת ומרצה, ומנגנת רק בשעות הפנאי. ניב מרגיש שהלך אחר החלום שלו והוא מגשים אותו מחדש כל יום, וולנטינה סיכמה באופן מרגש את הזהות שלה היום:

"במדינת ישראל שהיא מדינה יהודית ודמוקרטית בכל יום אני בוחרת להיות יהודיה וישראלית"

7. הלכתי כי קרא הקול

קול קרא והלכתי, הלכתי כי קרא הקול....

המילים 'דרך' ו'מסע' כבדות במשמעויות ודהויות מעודף שימוש ולמרות זאת אומר שבתחילת המסע לכתיבת עבודה זו לא ידעתי לאמר היכן הוא יסתיים. ביקשתי להבין מה יש בו במסע, ביציאה מהמרחב המוכר שמאפשר למשהו לנבט בנו. ההיסטוריה היהודית רוויה בסיפורי מסעות של חיפוש וגילוי וחיפוש נוסף, אולי העם שנוצר תוך כדי מסע טבע את הצורך בתנועה כבר בראשית ימיו. החל מסיפורי המקרא דרך בכייה על נהרות בבל, חיפוש אחר מערה סודית שתוליך אל ארץ ישראל²¹, חלוצים, שליחים ועוד היד נטויה, אני

עוד חוליה בשרשרת. בת למהגרים, שנולדו למהגרים, דור ראשון שכביכול יכול לעצור, ובכל זאת בתנועה בלתי פוסקת. ריתק אותי להבין משהו מהתהליך שעובר על היוצאים למסעות, מהי הקריאה, שמוציאה למסע מה יש בסביבה אליה הם מגיעים שמייצרת אפשרות, מה יש בנייתוק שמאפשר להתנסות. הנוסעים איתם שוחחתי יצאו ומצאו משהו כתוצאה מהיציאה. עבור חלקם היציאה-החיפוש היו מודעים ועבור חלקם החיפוש היה סמוי מן העין. עבורם עצם היציאה איפשרה תהליך של זיקוק זהות שהוביל אותם למימוש עצמי. ממש כמו הבלוט של אריסטו שיכול רק להפוך לאלון, אבל חייב את התנאים הנכונים עבורו כדי שישתרש באדמה ויצמח. פיקו אייר²² אומר שביציאה אל כל מקום

²¹ עגנון, ש.י., (1925) מעשה העץ בתוך הקובץ "פולין: סיפורי אגדות", הוצאת הדים

²² אייר פ., (2014) אמנות השקט – הרפתקאות בדרך לשומקום

אנחנו למעשה פוגשים את עצמנו. אלה ששוחחתי איתם מצאו משהו/ גילו משהו/ חשפו בתוכם דבר סמוי בעקבותיו הם חזרו אחרים. הם חזרו עם תודעת זהות ושייכות מובחנות. הם חזרו עם תודעה יהודית, ובהירות אודות השינוי שחל בהם ודחף לתת לתגלית שלהם במה, למצוא דרך להעביר משהו ממנה הלאה לקהלים אחרים.

על פי המדרש קריאת ה"לך לך" של אברהם מגיעה אחרי ניתוח הפסלים בבית אביו²³. יש המשווים בין ניתוח הפסלים של אברהם לבין שבירת לוחות הברית על ידי משה אחרי שהוא יורד מהר סיני ומגלה את עגל הזהב. אברהם מנתץ את הפסלים, משאיר את השברים מאחוריו ויוצא לדרך לבנות משהו חדש/ אל חדש. אחרי שהוא שובר את הלוחות משה מייצר לוחות חדשים בדיוק עמו הראשונים, ואת את לוחות הברית השבורים משה מבקש מהעם לשאת עימם תמיד בתוך המשכן על מנת לזכור תמיד. "ב' וְאֶתְּבָ, עַל-הַלְחָת, אֶת-הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלְחָת הָרָאשִׁים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ; וְשָׂמְתָם, בְּאֶרֶן"²⁴ דברים י' פסוק ב

נדמה לי שבני שיחי חזרו מהמסעות שלהם עם שברי הלוחות עדיין באמתחתם. חלקם יצאו למסע עם השברים ארוזים במזוודה וחלקם גילו אותם במזוודה לאחר החזרה. כולם יצרו לעצמם לוחות חדשים וממשיכים לשאת איתם \את הלוחות השבורים. הזהות שלנו בנויה ממי שהיינו וממי שאנחנו היום. המסעות מאפשרים בדיקה, בחינה, יצירה מחודשת, אבל הנוסעים שלי לא מדברים על שמיטה, נטישה של מה שהיה לפני. היציאה מתחום הנוחות בסביבה מוחזקת, פותחים אותנו אל החדש, אל ההתעוררות.

באנגלית המילה לייעוד היא אותה מילה לקריאה - Calling. עם הצעדים האחרונים במסע הכתיבה הזה אני חושבת על החיבור בין המילים הללו. אולי הלכי לך שלי הקריאה אלי, הייעוד שלי, היא לעזור לאחרים ואחרות לשמוע את קריאות הלך לך שלהם. להיות שם בליווי הורי התינוקות שמוטבלת במקווה לקראת גיור, להיות שם עבור משפחות הבר מצווה שכל כך מבקשות לקיים טקס בשפה מסורתית ועדכנית באותו הזמן, להיות שם ללוות את האנשים שמקבלים ומקבלות את השבת, ומשוועים לקהילה, ל 25 שעות של מקדש בזמן, לקדושה באמצע החיים שלא נעצרים לשניה. אל הקהילות שאנחנו מקהילים מגיעים אנשים כחלק ממסע החיים שלהם. בכניסה אל תוך בית הכנסת הם מבקשים מאיתנו להיות שותפים שלהם במסע. לתווך, לעזור ליצוק משמעות.

מה אם נשכיל לקחת את שלושת הפסוקים הראשונים של פרק יב' בספר בראשית, ולהיעזר בהם

כתירגול

²³ "תרח עובד צלמים [פסלים] היה. פעם אחת יצא למקום מסוים, והושיב את אברהם מוכר תחתיו... פעם אחת באה אישה אחת והביאה בידה קערת סולת. אמרה לו: "הא לך, הקרב לפני הפסילים". קם [אברהם] נטל פטיש בידו, שבר את כל הפסילים ונתן הפטיש ביד הגדול שביניהם. כיון שבא אביו, אמר לו: "מי עשה להם כך?" אמר לו: "באה אישה אחת והביאה להם קערת סולת ואמרה לי להקריב לפנייהם. הקרבת לפנייהם, זה אמר: 'אני אוכל ראשון', וזה אמר: 'אני אוכל ראשון'. קם הגדול שביניהם, נטל פטיש ושברם". אמר לו: "מה אתה משטה בי, האם יודעים הם?" אמר לו: "ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר?" (בראשית רבה לח, יג)

²⁴ ספר דברים, פרק י' פסוק ב

לפני מפגש עם האנשים שמגיעים אלינו לקהילה, לשיעור, תפילה או טקס מעגל חיים?
אני מזמינה אותנו לקחת את הפסוקים ולתת להם להנחות אותנו במפגש שלנו עם הקהלים איתם
אנחנו עובדים ועובדות. להיעזר בפסוקים ככוונה.

לְרִלָּה

לזכור שלכל אחד ואחת יש קריאה ייחודית בעולם שהם יכולים לשמוע, קריאה שתעזור להם לממש את
הפוטנציאל הייחודי שלהם.

מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדֶתָּ וּמִבֵּית אָבִיךָ

הפסוקים מופיעים בפרק יב', הם לא מגיעים בנקודת ה – 0. כל אדם שאנחנו פוגשות כל ילד/ה שאנחנו
מלוות כל אישה שנכנסת בדלת – כל אחד מהם מגיע מאיזושהי ארץ, עם תחושת שייכות למולדת,
וגדלו בבית אבא/ בבית אמא.

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ:

כל האנשים שאנחנו פוגשות נמצאים במסע בדרך. עבור חלקם הארץ ידועה ומוכרת, וחלקם מגיעים
ומבקשים שנלווה אותם. אבל קיימת ידיעה שיש ארץ אליה מגיעים, עם כל החוסר ודאות אודות מיקום
הארץ – יש לה קיום ממשי **הארץ**. אֲנִי נשים אלה שמים את אמונם בנו שנדע להראות את הדרך וללוות
אותם אל המקום.

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדֹּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה:

כל אחד נושא איתו את הבשורה הייחודית שלו ליקום. "לפיכך נברא האדם יחידי [...]" כל אחד ואחד
חייב לומר, בשבילי נברא העולם "25 והוא/היא יכולים להיות ברכה. בתנאים הנכונים הם יממשו את
הפוטנציאל הייחודי שלהם.

דלית שמחאי מתייחסת לחזרה של התרמילאים ארצה, אל מסגרות מוכרות וידועות אל הסדר החברתי
הקיים והמוכר. היא מדברת על חוסר השלמות של הנוסעים במפגש עם מערכות אלה ויחד עם זאת על
חוסר היכולת של הפרט ליצור מסגרות אלטרנטיביות שיתאימו באופן מדויק יותר לתפיסת העולם
החדשה שלו. "הפרט מוגבל ביכולתו ליצור אלטרנטיבות" (שמחאי 205). במקרה של הנוסעים שאני
פגשתי לא זה המקרה. היציאה יצרה חיפוש, המשיגה עולם חדש, ומי שחוזר צריך רק לחפש את
העולם הזה בחברה אותה עזב. הנוסעים איתם אני דיברתי מצאו את שחיפשו, והם ממשיכים לאשרר
את המציאה הזאת בתוך עבודתם כאנשי חינוך ומובילי קהילות.

את המסע אל הרבנות התחלתי בצעד מהוסס, עם שאלות רבות על נושאים רבים, אבל עם ההגעה אל
סוף המסע של התיזה הרבנית שלי יש לי תשובה מהי הארץ אליה הלכתי, מה הברכה שאני נושאת.
אני מייצרת מרחב קהילתי רווי משמעות ולוונטיות, אלטרנטיבה להשתייכות דתית עבור חברי
הקהילות בהן אני עובדת, עבור הקהילה בה אני חיה, המשפחה שלי ועבור עצמי.

²⁵ משנה, סדר מזיקין, מסכת סנהדרין ד ה

התיירות מניחה שקיימת איזושהי חווייה במרחב אחר שלא יכולה להימצא בתוך מרחב החיים הרגיל, שמצדיקה את המסע ואני כאן כדי לנסות ולייצר את החווייה היחודית הזאת בתוך מרחב החיים של האנשים שסביבי.

אפילו...ג...

אל סוף המסע אני מגיעה כשאני יושבת בבית כנסת רענן, לכאן אני מגיעה כדי למצוא מרחב כתיבה שקט. אני מסיימת את הכתיבה ומשתפת בהתרגשות את הרבה חן בן אור צפוני. חן ניצבת לצדי עוד לפני היציאה אל מסע הרבנות כחברה מורה ומלווה רוחנית, מיד היא שולחת לי את דרשת ההסמכה שלה, שכוללת את הסיפור החסידי הבא -

בימי אלול נהג רבי חיים מצאנז לספר משל לתלמידיו:

אדם אחד היה הולך ותועה ביער זמן רב, ולא מצא את דרכו. פתאום ראה איש הולך ביער לקראתו. באה שמחה בלב, כי עתה ידע מהי הדרך הנכונה.

כאשר נפגשו שניהם שאל: "אחי, אמור לי מהי הדרך הנכונה, כי הנני תועה כאן כבר כמה ימים." – "אינני יכול לומר לך מאומה", ענה האיש, "כי גם אני תועה כאן ימים רבים. יכול אני רק לומר לך, כי בדרך שהלכתי אני – אל תלך, בדרך זו תועים. וכעת – נחפש דרך חדשה."

אחרי שסיים את סיפורו היה ר' חיים נוהג לומר:

"רבותי, יכול אני לומר לכם רק זאת – כי בדרך שהלכנו עד עתה לא נלך עוד, כי בדרך הזאת תועים. כעת נחפש דרך חדשה!"²⁶

²⁶ אור הגנוז, מהדורת תשס"ה, עמוד 353

והסיפור מזכיר לי שכצידה לדרך תמיד עלי לזכור לקחת איתי את הענווה.

8. רשימת מקורות

- Cohen, E. (1979). A Phenomenology of Tourist Experiences.
The Journal of The British Sociological Association - SOCIOLOGY, 13(2),
179–201.
- Deaux 1993

על הספרים

"[...] המסע נוטל את
הנוסע מן המוכר ומן
הבטוח – ממשפחתו,
מידידיו, מנכסיו, מבין
קירות הבית המגן עליו –
ומפקירו לחסדן של
נסיבות חדשות. המסע,
מעצם טיבו, הוא נתיב
של עלילה וגורל. לא
יפלא אפוא, שספרים
רבים עוסקים במסע,
ברמה זו או אחרת של
מרכזיות ושל פירוט
[...]"

מחנך דניאל על אהבה, סאת חזיה שיל

המסע / מרי אוליבר תרגום: לילה קמחי

יום אחד ידעת סוף סוף
מה עלייך לעשות
והתחלת,
למרות שהקולות סביבך
המשיכו לצעוק
את עצתם הרעה –
למרות שכל הבית החל לרעוד
ואת חשת את המשיכה המוכרת
בקרסוליך.

"תקני את חייך"
צעק כל קול
אך את לא עצרת
ידעת מה עלייך לעשות
למרות שהרוח חיטטה
באצבעותיה הנוקשות
ביסודות עצמם ממש,
למרות שהמלנכוליה שלהם
היתה נוראה.

- De Botton, A., (2012). Religion for Atheists, Penguin Books

- Elazar, D.J. (1999). Jewish Religious, Ethnic and National Identities: Convergence and Conflicts. In: S.M. Cohen and G. Horenczyk (Eds.): National Variations in Jewish Identity-Implications for Jewish Education. NY: State University of New York Press
- Joseph S. (2019) , What is Eudaimonic Happiness, Psychology Today website

Today website

- Lachs, J. (1969). The Birth of Reason and Other Essays. By George Santayana. Edited by Daniel Cory. New York: Columbia University Press.
- Pearce, Philip L. (1982). The Social Psychology of Tourist Behaviour, Pergamon Press, Volume 3 in International Series in Experimental Social Psychology Series Editor – Michael Argyle, University of Oxford
- Pung, J.M., & Chiappa, G.D. (2020). An exploratory and qualitative study on the meaning of transformative tourism and its facilitators and inhibitors. *European Journal of Tourism Research*, 24

Research, 24

- אור הגנוז, מהדורת תשס"ה, עמוד 353
- אלתר יהודה אריה לייב, שפת אמת, 1908
- ארגמן ל. (2011), שליחות חינוכית ציונית ארוכה בתפוצות- פרופיל זהותי של השליח, מניעים ליציאה לשליחות וציפיות ממנה, עבודה לשם קבלת תואר מוסמך.
- ינץ לוי בשיחה עם המשורר, וסופר יובל בן עמי בחיפוש אחר הגדרה למילה מסע. בהסכת של רדיו מהות החיים–
- [/https://radio.eol.co.il/allseries/mechapes-milim/masa](https://radio.eol.co.il/allseries/mechapes-milim/masa)
- רוזנברג ש.ג., (2013). לוחות ושברי לוחות – הגות יהודית נוכח הפוסטמודרניזם הוצאת ידיעות אחרונות
- רום מ., (2020), אז איך קוראים לך עכשיו?, הוצאת פרדס
- שלו מ., 1995, בעיקר על אהבה (עמ' 148-149) הוצאת עם עובד, תל אביב.
- שמחאי ד., (2000). השביל הזה מתחיל כאן: תרמילאות של ישראלים במזרח הרחוק, תל אביב: פראג.

8. נספחים

תמלול הראיונות